

Hoofd-interne relatiefzinnen in het Nederlands

Over vrije relatiefzinnen, pied piping en links-dislokatie

Mark de Vries*

Abstract

This article discusses relative clauses with a (fronted) internal head in Dutch, which generally has a postnominal relative strategy. The two relevant constructions are (i) the head-internal free relative, as in *Whichever miscreant did this will be punished*, and (ii) the related appositive relative with an additional internal head, as in *This man, which wretch broke his leg, is sad*. Head-internal free relatives must have a universal interpretation. The additional internal head in an appositive relative functions as an epithet. Special attention is paid to pied piping, which turns out to be unacceptable in free relatives, including head-internal ones, contrary to normal, headed relatives. Finally, the behaviour of (apparent) free relatives in a left-dislocated position is studied. All types of free relatives can occur in contrastive LD, but what seem to be universal free relatives in a hanging topic position are in fact embedded questions; this explains why pied piping is acceptable in hanging topic LD.

1 Introductie

In dit artikel bespreek ik de eigenschappen en de syntaxis van hoofd-interne betrekkelijke bijzinnen in het Nederlands en hun relatie met andere soorten relatieve zinnen, in het Nederlands en – schetsmatig – in andere talen. Een voorbeeld van een van die constructies is gegeven in (1):¹

(1) Welke idioot zoiets hardop zegt, is gek!

Hoewel (1) een vrije relatiefzin bevat, lijkt *idioot* een ‘intern hoofd’ dat de noodzaak tot een ingesloten antecedent ondervangt. De zin verschilt in dit opzicht van *Wie zoiets hardop zegt, is gek*. We kunnen dit laatste voorbeeld parafraseren met *Degene die zoiets hardop zegt, is gek*, maar (2) is uitgesloten:

(2) * *Degene welke idioot zoiets hardop zegt, is gek!*

Om dit te verklaren is meer informatie nodig over de syntaxis van (vrije) relatiefzinnen en in het bijzonder over de status van een (impliciet) hoofd.²

Een betrekkelijke bijzin in het Nederlands heeft normaalgesproken een antecedent. Dit is of bevat het hoofd van de relatieve constructie, en gaat vooraf aan de bijzin. In (3), een voorbeeld met een beperkende relatieve constructie, is *de* de ‘externe determinator’, *man* de hoofd-NP en *die hij een overtreding heeft zien begaan* de betrekkelijke bijzin, kortweg: relatiefzin.

(3) De verkeersagent beboette de man *die hij een overtreding had zien begaan*.

De positie van de hoofd-NP – en ook van de determinator – is vanuit een typologisch oogpunt onderhevig aan variatie.³ Er zijn talen waarin het hoofd achteraan staat (een postcedent dus), bijvoorbeeld het Japans of het Turks. In beknopte vorm vind je die constructie ook in het Nederlands terug, bijvoorbeeld *de gisteren met groot gevolg gearriveerde monarch*.

Een derde logische mogelijkheid is dat de hoofd-NP (midden) in de bijzin staat. Deze constructie komt daadwerkelijk voor, onder andere in het Quechua, Tibetaans en Lakota (een Sioux-taal uit de VS). In het Nederlands zou voorbeeld (3) er dan uitzien als (4):⁴

- (4) << de verkeersagent beboette *hij had man een overtreding zien begaan (de)* >>

Deze relatiefconstructie wordt ‘circumnominaal’ ofwel ‘hoofd-intern’ genoemd. Er is geen betrekkelijk voornaamwoord. Merk op dat ook *de* hier ontbreekt bij *man*. Het blijkt dat een definiëte determinator niet naast het interne hoofd kan staan (zie Williamson 1987, Culy 1990 en anderen); wel kan deze in sommige talen volgen op de gehele constructie, zoals aangegeven tussen haakjes. De bijzin is dan ook genominaliseerd, in zekere zin vergelijkbaar met *het op zondagmiddag bijwonen van een voetbalwedstrijd*.

Tenslotte is er een vierde type relatiefconstructie: de ‘correlatief’. Deze treffen we onder meer aan in het Hindi, het Tamil en het Kala Lagaw Ya (een Australische taal, ook Mabuiag genoemd). In het Nederlands zou die er als volgt uitzien:

- (5) << welke man *hij een overtreding had zien begaan*, de verkeersagent beboette die/hem >>

Hier is de relatiefzin vooropgeplaatst; in de matrix neemt een resumptief (vaak demonstratief) voornaamwoord zijn plaats in. Merk op dat – net als in (4) – de hoofd-NP (*man*) onderdeel uitmaakt van de bijzin zelf.

Hoewel (4) en (5) onmogelijk zijn in het Nederlands, zijn er verrassend genoeg toch twee soorten relatieve zinnen die een intern hoofd hebben.⁵ Deze zijn geïllustreerd in (6). Het betreft hoofd-interne vrije relatiefzinnen (6a) en uitbreidende relatiefzinnen met een additioneel intern hoofd. Verderop zal blijken dat deze nauw gerelateerd zijn.

- (6) a Welke *onverlaat* zoiets doet, krijgt straf.
b “De avonden”, welk *boek* van Reve veel gelezen wordt, is herdrukt.

Voor zover ik weet is geen van deze beide constructies op zichzelf of in typologisch verband besproken in de Nederlandse taalkundige literatuur.

In de volgende paragrafen zal ik de eigenschappen van de constructies in (6) bespreken en proberen te verklaren. Speciale aandacht krijgen de interpretatie en de (on)mogelijkheid van *pied piping*. Ook zal ik een korte vergelijking maken met de circumnominale relatiefzin in (4) en de correlatieve constructie in (5). Ik zal laten zien dat deze vergelijking mank gaat, en dat uit de syntaxis van Nederlandse (vrije) relatiefzinnen volgt dat een intern hoofd onder bepaalde voorwaarden mogelijk is in (6), maar niet in gewone beperkende relatiefzinnen. Paragraaf 2 behandelt vrije relatiefzinnen, paragraaf 3 uitbreidende. Paragraaf 4 gaat over links-dislokatie van vrije relatiefzinnen. Paragraaf 5 is de conclusie.

2 Vrije relatiefzinnen

2.1 Gewone en hoofd-interne vrije relatiefzinnen

Een beperkende betrekkelijke bijzin kan een volledig antecedent hebben, maar ook een pronominaal antecedent of een geïmpliceerd antecedent. Dit is geïllustreerd in (7):

- (7) a de man die zoiets doet
b hij/degene die zoiets doet
c wie zoiets doet

De constructie in (7b) heet een semi-vrije relatiefzin; die in (7c) een vrije. Het blijkt dat semi-vrije relatiefzinnen zich in alle opzichten gedragen als gewone. Daarom zijn ze ook wel ‘onechte’ vrije relatiefzinnen of ‘licht-hoofdige’ relatiefzinnen genoemd.

Zoals reeds aangekondigd in de introductie, kan aan de drie soorten beperkende relatiefzinnen in (7) een vierde worden toegevoegd: relatieve zinnen met een *intern* antecedent. Dit is de genoemde hoofd-interne vrije relatiefzin, kortweg HIVR. Een voorbeeld is (8):

- (8) welke vent zoiets doet

De woordgroep in (8) kan ook als afhankelijke vraag gebruikt worden (bijvoorbeeld *Ik weet niet welke vent zoiets doet*), maar dat is hier niet van belang. Merk op dat in een afhankelijk vraag ook *wat voor NP* gebruikt kan worden, maar in een HIVR is dat niet goed mogelijk (?* *Wat voor vent zoiets doet, is gek*); het onderscheid is soms subtiel.

Net als een gewone vrije relatiefzin kan een HIVR als elk willekeurig argument in een matrix-zin fungeren. Ook de interne rol van het hoofd is vrij. Dit zal duidelijk zijn uit de voorbeeldzinnen in (9):⁶

- (9) a Welke student ook maar spiekt bij het tentamen, zal gestraft worden.
b Ik lees welk boek me ook maar onder ogen komt.
c Ik ga naar welk museum ze me ook maar aanraadt.
d Hij eet taart bij welke gelegenheid zich ook maar voordoet.

In de volgende paragrafen zal ik twee opvallende verschillen tussen gewone, vrije en hoofd-interne relatiefzinnen behandelen.

2.2 Universele, definiëte en indefiniëte interpretatie

Een belangrijk verschil tussen gewone en vrije relatiefzinnen is de semantiek van de constructie:

- (10) *Een vrije relatiefzin wordt altijd definiëte of universeel geïnterpreteerd, maar een gewone relatiefzin kan ook een indefiniëte antecedent hebben.*

Dit criterium (zie o.a. Jacobson 1995) houdt in dat bijvoorbeeld *wie* in *wie dit gedaan heeft* een specifieke persoon aanduidt of een persoon in het algemeen (vergelijk *alwie*), maar niet een onbepaalde persoon. Met andere woorden: *wie* in dit voorbeeld kan denkbeeldig gerelateerd worden aan de determinatoren *de* en *alle*, maar niet aan

een. Dit verschilt van de situatie in een gewone relatieve constructie, bijvoorbeeld *een man die een zwarte cape droeg*. Een vrije relatiefzin kan dan ook niet in een presentatieve context gebruikt worden; zie het contrast in (11):

- (11) a Er verscheen een/*de/*elke man die een zwarte cape droeg in de deuropening.
 b * Er verscheen wie een zwarte cape droeg in de deuropening.

De verklaring voor de definitieve of universele interpretatie van vrije relatiefzinnen is dat er een semantische ‘maximaliseringsoperatie’ plaatsvindt op de deelzinsgrens. Zo’n operatie komt ook voor in enkele andere *wh*-constructies zoals comparatieven en ‘maatrelatieven’ (Eng. ‘amount relatives’); zie Rullmann (1995) en Grosu & Landman (1998). Informeel gesteld is het idee als volgt. In zijn algemeenheid bestaat een volledig argument uit tenminste een determinator D en een nominale groep NP. Men neemt aan dat een determinator zijn eigen syntactische projectie krijgt. Een eenvoudig voorbeeld is [_{DP} de [_{NP} man]]. In de formele semantiek is de NP een set van individuen met de eigenschap ‘man-zijn’. De determinator D kwantificeert over deze set; in dit voorbeeld kiest *de* een uniek lid uit de set van mannen. Als er een beperkende betrekkelijke bijzin bij de NP hoort, bijvoorbeeld *de man die danst*, wordt de betekenis geconstrueerd door kwantificatie na set-intersectie. In dit voorbeeld kiezen we de unieke *x* waarvoor geldt: *x* is een man en *x* danst. In een vrije relatiefzin is het antecedent impliciet, maar het geheel fungeert wel degelijk als een nominale groep in de matrix (zie ook paragraaf 2.4). Dat betekent dat er een abstracte determinator moet zijn. Wat is nu de set waarover gekwantificeerd wordt? In het voorbeeld *wie danst* geeft de relatiefzin een set met alle leden *x* waarvoor geldt *x* is een persoon en *x* danst. Gegeven een bepaalde context kunnen dat een of meer leden zijn. De maximaliseringsregel zegt nu dat over deze uitkomst gemaximaliseerd moet worden, wat inhoudt dat het collectief van de betreffende *x*-en wordt gevormd. De genoemde kwantificatie hierover is daardoor niet meer dan een een-op-een-correspondentie tussen D en het set-maximum.⁷ Een set met oorspronkelijk maar één lid leidt dan tot een definitieve interpretatie, een grotere set tot een universele (namelijk de gecombineerde leden). Een indefinitieve interpretatie is niet mogelijk, want de individuele leden van de gecombineerde set zijn niet meer toegankelijk na de maximaliseringsoperatie.

De vraag is nu hoe een HIVR zich gedraagt ten aanzien van het in (10) genoemde criterium. De semantiek van deze constructie is nog beperkter dan die van gewone vrije relatiefzinnen: alleen de universele interpretatie is mogelijk. De zinnen in (12) laten dit zien voor een subject:

- (12) a * Welke bakker hier op de hoek zit, zal vast wel witbrood verkopen.
 b Welke bakker zo’n grote winkel heeft, zal vast wel witbrood verkopen.

Het voorbeeld in (12a) laat geen universele interpretatie toe; dat in (12b) wel. Hetzelfde contrast vinden we terug bij andere zinsdelen:⁸

- (13) a * Ik gaf twee euro aan welke bedelaar ik vandaag bij de supermarkt zag.
 b Je behoort geld te geven aan welke bedelaar je ook maar ziet.
- (14) a * De soldaat beschoot welke vijand vandaag bij het viaduct zijn pad kruiste.
 b De soldaat beschoot welke vijand ook maar zijn pad kruiste.

- (15) a * Je kunt witbrood kopen bij welke bakker hier op de hoek zit.
 b Je kunt witbrood kopen bij welke bakker je ook maar komt.

De verklaring hiervoor is als volgt. Ten eerste is er vanwege het interne hoofd semantische maximalisering nodig. Verder geldt dat *welke* een afhankelijk betrekkelijk voornaamwoord is. Als men spreekt over *welke NP*, is de presuppositie dat er een groep van referenten is. Dat heeft tot gevolg dat de set waarover uiteindelijk gemaximaliseerd wordt, meer dan één lid heeft. Daarom vervalt de mogelijkheid tot een definitie interpretatie. De indefiniete is zoals hierboven beschreven in alle vrije relatiefzinnen onmogelijk (ook als gevolg van de maximalisering). Dus blijft de universele interpretatie over.

Op grond van de semantiek moeten we vaststellen dat er tenminste drie groepen beperkende relatiefzinnen zijn: (i) gewone, die een definit, indefinit of universeel antecedent kunnen hebben; (ii) 'gewone' vrije, die alleen definit of universeel zijn; en (iii) vrije met een intern hoofd, die alleen een universele interpretatie kennen.

2.3 *Pied piping: de feiten*

Een tweede criterium waarmee gewone relatieve constructies van vrije kunnen worden onderscheiden, is syntactisch van aard. Het betreft *pied piping*. Dit is de naam voor het algemene verschijnsel dat soms een woordgroep vooropgeplaatst wordt die groter is dan een vraagwoord of betrekkelijk voornaamwoord zelf. Een voorbeeld in een vraagzin is: *Met welke man heb je gesproken?* Soms zijn er twee mogelijkheden: *pied piping* of 'stranding': *Waarom denk je?* versus *Waar denk je aan?* Stranding is afhankelijk van de zogenaamde R-transformatie in het Nederlands (*aan iets* → *eraan*).

Met betrekking tot relatiefzinnen heb ik in De Vries (2004) het volgende gesteld (zie ook Bresnan & Grimshaw 1978, Smits 1991):

- (16) *Pied piping is mogelijk in gewone relatiefzinnen, maar niet in vrije.*

Enkele illustraties zijn gegeven in (17) t/m (26):⁹

- (17) a De man *met wie* ik gesproken had, vertrok.
 b * *Met wie* ik gesproken had, vertrok.
- (18) a Ik groette de man *aan wie* ik mijn betrekking te danken heb.
 b * Ik groette *aan wie* ik mijn betrekking te danken heb.
- (19) a Ik dacht aan de man *met wie* jij danste.
 b * Ik dacht aan *met wie* jij danste.
- (20) a Datgene *waarmee* hij speelde, was een rode pop.
 b * *Waarmee* hij speelde, was een rode pop.
 b' *Waar* hij *mee* speelde, was een rode pop.

- (21) a Datgene *waarom* de apotheker vroeg, was een nieuw recept.
 b * *Waarom* de apotheker vroeg, was een nieuw recept.
 b' *Waar* de apotheker *om* vroeg, was een nieuw recept.
- (22) a Hij stal het ding *waarmee* Joopje speelde.
 b * Hij stal *waarmee* Joopje speelde.
 b' Hij stal *waar* Joopje *mee* speelde.
- (23) a De man *wiens hulp* hij vorige week aanvaardde, verscheen niet op de vergadering.
 b * *Wiens hulp* hij vorige week aanvaardde, verscheen niet op de vergadering.
- (24) a Hij verraadde de man *wiens hulp* hij vorige week nog dankbaar aanvaardde.
 b * Hij verraadde *wiens hulp* hij vorige week nog dankbaar aanvaardde.
- (25) a Anna groette de man *met de broer van wie* ze gesproken had.
 b * Anna groette *met de broer van wie* ze gesproken had.
- (26) a Anna groette de man *met wiens broer* ze gesproken had.
 b * Anna groette *met wiens broer* ze gesproken had.

Pied piping kan dus wel in een gewone relatieve constructie, maar niet in een vrije relatiefzin. (Merk op dat bv. *hulp* in de bezittelijke relatiefzin in (23b) geen intern hoofd is: de vrije relatiefzin staat immers voor *man* of een persoon in het algemeen.) Hoe zit het nu met de HIVR? Een voorbeeld is (27):

- (27) *Welke onverlaat* zoiets doet, verdient het te worden geschorst.

Het zal duidelijk zijn dat de aanwezigheid van het interne hoofd naast *welke* op zichzelf al een minimale vorm van pied piping is. De toevoeging van een voorzetsel (of meer) is echter niet mogelijk, in tegenstelling tot de situatie in een equivalente zin met een antecedent:

- (28) a Elke vijand *met wie* je de degens kruist, zal proberen je te vermoorden.
 b * *Met welke vijand* je ook maar de degens kruist, zal proberen je te vermoorden.
- (29) a Hij groet nog steeds elke klant *aan wie* hij ooit iets heeft verkocht.
 b * Hij groet nog steeds *aan welke klant* hij ooit ook maar iets heeft verkocht.
- (30) a Anna groette elke man *met wiens broer* ze ooit gesproken had.
 b * Anna groette *met welke mans broer* ze ooit ook maar gesproken had.

Ook in een HIVR is pied piping dus onmogelijk, afgezien van het interne hoofd zelf.

Men kan zich afvragen of de vergelijking tussen de voorbeelden in (17) t/m (26) en die in (28) t/m (30) niet mank gaat, omdat de laatstgenoemde een universele interpretatie hebben, terwijl de eerstgenoemde alle definitief zijn in eerste lezing. Dit is echter niet het geval: ook als we de voorbeelden van gewone vrije relatiefzinnen universeel maken, is pied piping uitgesloten. Dit is geïllustreerd in (31):

- (31) a * *Met wie* ik ook maar gesproken had, vertrok.
 b * Ik groette *aan wie* ik ook maar mijn betrekking te danken heb.
 c * Ik dacht aan *met wie* jij ook maar danste.
 d * *Waarmee* hij ook maar speelde, was beschadigd.
 e * *Waarom* de apotheker ook maar vroeg, was niet voorradig.
 f * Hij stal *waarmee* Joopje ook maar speelde.
 g * *Wiens hulp* hij ook maar aanvaardde, kwam naar de vergadering.
 h * Hij verraadde *wiens hulp* hij eerder ook maar aanvaard had.
 i * Anna groette *met de broer van wie* ze ook maar gesproken had.
 j * Anna groette *met wiens broer* ze ook maar gesproken had.

Al deze voorbeelden zijn acceptabel als direct voor de cursief gedrukte constituent een antecedent als *eenieder* of *alles* wordt ingevoegd.

Uit de bovenstaande gegevens blijven twee vragen over die we moeten zien te beantwoorden:

- (32) a *Waarom is pied piping niet mogelijk in vrije relatiefzinnen, inclusief HIVR's ?*
 b *Waarom geldt het verbod op pied piping niet voor het interne hoofd zelf in HIVR's ?*

Hiervoor moeten we eerst meer weten over de syntaxis van vrije relatiefzinnen. Dit is het onderwerp van de volgende paragraaf.

2.4 De syntaxis van vrije relatiefzinnen

Een vrije relatiefzin is een genominaliseerde zin. Ik zal dit als volgt weergeven: $[_{DP} D \text{ CP}]$. Hier is D een abstracte determinator (vergelijk bijvoorbeeld het nul-lidwoord in het indefiniete meervoud *boeken*) en CP de relatiefzin. Binnen die deelzin is een betrekkelijk voornaamwoord vooropgeplaatst. Dit is vergelijkbaar met vraagwoord-verplaatsing. Volgens Bianchi (1999) is een betrekkelijk voornaamwoord een relatieve determinator, zeg D_{rel} . Net als een gewone determinator is deze het hoofd van een volledige nominale groep: $[_{DP-rel} D_{rel} [NP]]$. Aangezien het een voornaamwoord betreft, is N fonologisch leeg.¹⁰ De structuur van een vrije relatieve constructie is dus in essentie als (33):

- (33) $[_{DP} D [_{CP} [_{DP-rel} D_{rel} [NP \ N]]_i \dots t_i \dots]]$.

In een gewone vrije relatiefzin is het antecedent ingesloten in het betrekkelijk voornaamwoord, bv. *wie* in *wie zoet is, krijgt lekkers*. Deze combinatie van functies verkrijgt men door de elementen D, D_{rel} en N te combineren:

- (34) $[_{DP} D [_{CP} [_{DP-rel} D_{rel} [NP \ N]]_i \dots t_i \dots]]$.
 ↑ _____ ↓ ↑ _____

In de generatieve grammatica kan men dit afleiden met hoofdverplaatsing, maar het gaat me hier niet om het formalisme. Duidelijk is dat *wie* drie elementen in zich verenigt; deze kunnen lexicaal gespecificeerd worden als bv. *de persoon die*. De dubbele functie van het vrije betrekkelijk voornaamwoord blijkt ook uit de

naamvalscongruentie-effecten die ik in De Vries (2004) besproken heb; zie ook Groos & Van Riemsdijk (1981) en anderen. Een voorbeeld uit het Duits is hier herhaald in (35):

- (35) * Ich grüßte wen/r dort stand.
'Ik groette wie daar stond.'

Het woord *wen/r* moet hier zowel nominatief als accusatief dragen en dat kan niet.¹¹ In het Nederlands is (35) wel acceptabel, want *wie* is morfologisch ondergespecificeerd voor naamval.

Tot zover de gewone vrije relatiefzin. Uit de structuur in (33) is onmiddellijk duidelijk wat de positie van een intern hoofd in een HIVR zou kunnen zijn, bv. *Welke idioot zoiets zegt, is gek*:

- (36) $[_{DP} D [_{CP} [_{DP-rel} D_{rel} [_{NP} idioot]]_i \dots t_i \dots]] \dots$

Hier is D_{rel} *welke* en CP de vrije relatiefzin. Aangezien de complete DP de kenmerken deelt van het hoofd (denk aan persoon, geslacht, getal), moet er een verbinding zijn tussen de externe D en DP_{rel} . Dit kan worden gedaan door een syntactisch verband aan te leggen tussen D en D_{rel} , zoals getoond in (37):

- (37) $[_{DP} D [_{CP} [_{DP-rel} D_{rel} [_{NP} N]]_i \dots t_i \dots]]$
 $\uparrow$ _____

In feite symboliseert (37) de externalisatie van het interne hoofd (middels de determinator). Als dit juist is, voorspellen we dat D en D_{rel} niet afzonderlijk uitgespeld kunnen worden, zoals in (38):

- (38) * {De(gene), deze, hij, elke} welke idioot zoiets hardop zegt, is gek!

Een geïncorporeerde vorm zoals *hetwelk* of *dewelke* zou daarentegen voorstelbaar zijn in archaisch Nederlands, ware het niet dat het verbod op een definiëte interpretatie, zoals besproken in paragraaf 2.2, dit verhindert. *Alwelke NP...* lijkt me grammaticaal verdedigbaar, maar *alwelk* is geen betrekkelijk voornaamwoord (meer) in het Nederlands.¹²

In de volgende paragraaf zal ik laten zien hoe de restricties op pied piping uit paragraaf 2.3 verklaard kunnen worden, gegeven de theorie die hierboven geschetst is.

2.5 De restricties op pied piping verklaard

Kenmerkend voor de structuur van zowel de gewone vrije relatiefzin als de HIVR is de syntactische verbinding tussen D_{rel} en de externe D – vergelijk (34) en (37) – die de dubbele rol van het betrekkelijk voornaamwoord tot uitdrukking brengt:

- (39) $[_{DP} D [_{CP} [_{DP-rel} D_{rel} NP]]_i \dots t_i \dots]]$
 $\uparrow$ _____

Zo'n soort verbinding is, net als alle syntactische relaties, onderhevig aan lokaliteitsrestricties. Voor hoofdverplaatsing geldt dat er geen tussenliggend hoofd in

de weg mag zitten. Dit verklaart op een eenvoudige manier waarom pied piping in vrije relatiefzinnen ongrammaticaal is; zie (40):

$$(40) \quad * [{}_{DP} D [{}_{CP} [{}_{XP} X [{}_{DP-rel} D_{rel} NP]]_i \dots t_i \dots]]$$

$\uparrow \quad \quad \quad \times \quad \quad \quad |$

Hier is in de bijzin een constituent XP die groter is dan DP_{rel} vooropgeplaatst. Meestal is dat een voorzetselconstituent. Daardoor zit het voorzetsel in de weg als D_{rel} een verbinding met D wil aanleggen. Twee concrete voorbeelden uit paragraaf 2.2 zijn hier herhaald:

- (41) a * Ik groette *aan wie* ik mijn betrekking te danken heb.
 b * *Met welke vijand* je ook maar de degens kruist, zal proberen je te vermoorden.

Ook het antwoord op vraag (32b) – waarom geldt het verbod op pied piping niet voor het interne hoofd zelf in HIVR's ? – is nu niet moeilijk meer. De interne-hoofd-NP in (39) maakt deel uit van DP_{rel} . Het hoofd N intervenueert niet in de verbinding tussen D_{rel} en D.

Er blijven twee constructies over waarvoor de verklaring iets complexer is. De eerste betreft zinnen met een R-transformatie. De relevante voorbeelden zijn herhaald in (42):¹³

- (42) a * Hij stal waarmee Joopje speelde.
 b * Waarmee hij speelde was een rode pop.

Bij een R-transformatie komt het betrekkelijk voornaamwoord voor het voorzetsel terecht. Waarom zit P dan nog in de weg voor de relatie tussen D_{rel} en de externe D? Dit vereist enige uitleg over de R-transformatie. Merk om te beginnen op dat de volgende zinnen minimaal contrasteren met (42):

- (43) a Hij stal waar Joopje mee speelde.
 b Waar hij mee speelde was een rode pop.

De aanvankelijke structuur van *waar(...)mee* is $[P DP_{rel}]$, zeg '*met wat*'. Er zijn nu twee mogelijkheden. Ten eerste kan DP_{rel} naar SpecPP verplaatst worden (vergelijk Van Riemsdijk 1978). Dit geeft $[{}_{PP} DP_{rel} [{}_{P'} P t_{dp}]]$. De DP is nu vrij om uit de PP verplaatst te worden; dit levert *waar...mee* op, zoals in (43). De configuratie is dan onproblematisch voor een vrije relatiefzin (vergelijk (39) hierboven). De tweede mogelijkheid is dat het betrekkelijk voornaamwoord incorporeert in het voorzetsel: $[[P D_{rel}+P] [{}_{DP-rel} t_{d-rel}]]$, *waarmee*. De kenmerken van D_{rel} zitten nu vast in P en er volgt verplichte pied piping bij de vooropplaatsing van het relativum in de relatiefzin, zoals in (42). Maar nu zit D_{rel} ingebed in P; daarom kan het geen verbinding leggen met de hoger gelegen externe determinator. Met andere woorden: excorporatie (van D_{rel} uit P) is niet mogelijk. De situatie is dus vergelijkbaar met (40).

De tweede constructie die meer uitleg behoeft, is de bezittelijke vrije relatiefzin met een preminale genitief zoals in (44):

- (44) a * *Wiens hulp* hij vorige week aanvaardde, verscheen niet op de vergadering.
 b * Hij verraadde *wiens hulp* hij vorige week nog dankbaar aanvaardde.

Als er een antecedent is zoals *de man* zijn de zinnen prima, maar met een vrije relatiefzin zijn ze onacceptabel. Zoals gezegd in paragraaf 2.3 is *hulp* geen intern hoofd: de vrije relatiefzin duidt immers een persoon aan. Het betrekkelijk voornaamwoord is dus, anders dan in een HIVR, ingebed in een DP met een andere referent. In die zin is er in (44) duidelijk sprake van pied piping. Hoewel er geen overt hoofd (een woord) tussen *wiens* en de externe determinator van de vrije relatiefzin zit, is er wel degelijk interveniërende syntactische structuur aanwezig.

Hoe die structuur er precies uit ziet, hangt af van de theorie over genitieven. Als voorbeeld zal ik de mijne hier kort weergeven (zie verder De Vries te versch., 2002a:H8). In (45) staat de structuur van *wiens hulp*. Binnen de DP met als nominaal hoofd *hulp* is een genitieve modificeerder *wiens* vooropgeplaatst.¹⁴

(45) $[_{DP} [_{PP} P^{+gen} [_{DP-rel} wiens]]_i D [_{NP} hulp \ t_i]]$

Ofschoon het hier slechts één woord betreft, is een genitieve constituent in zijn algemeenheid natuurlijk een woordgroep. *Wiens* is dus niet de determinator van *hulp*, maar een woordgroep in de specificieerder ervan (van D om precies te zijn). Dit volgt ook uit het verschil in naamval. Ik neem aan dat de oblique genitieve naamval wordt gelicenseerd door een abstracte prepositie P^{+gen} .¹⁵

Als nu (45) wordt ingebed in een vrije relatieve constructie, moet D_{rel} contact kunnen maken met een externe determinator:

(46) $* [_{DP} D [_{CP} [_{DP} [_{PP} P [_{DP-rel} D_{rel} \dots\dots]]]]$
 $\uparrow \quad \quad \quad \times \quad \quad \quad |$

Net als voorheen lukt dat niet omdat P in de weg zit.

Kortom, de gegevens met betrekking tot pied piping volgen zonder problemen uit de algemene theorie voor vrije relatiefzinnen en HIVR's.

2.6 Een vergelijking tussen de HIVR, de circumnominale en de correlatieve constructie

Gegeven de bovenstaande bespreking van de eigenschappen en de structuur van hoofd-interne vrije relatiefzinnen, is het wellicht zinvol om een vergelijking te maken met de circumnominale en de correlatieve constructie, zoals we die uit andere talen kennen. Een concreet voorbeeld van een circumnominale relatiefzin in het Dagbani (een Gur-taal uit Ghana) is gegeven in (47), uit Lehmann (1984:117):¹⁶

(47) A mi [o nə ti saan-so ləgri] la
 Jij ken hij SR geef vreemde-SPEC/LEV geld PTL
 'Jij kent de vreemdeling wie hij het geld gaf.'

Hoewel (47) een intern hoofd bevat, is duidelijk dat de constructie verschilt van de Nederlandse HIVR: er is geen relatief voornaamwoord en de hoofd-NP is niet vooropgeplaatst in de bijzin.¹⁷ Verder is de interpretatie in dit voorbeeld definitief, terwijl een HIVR juist universeel moet zijn. Wat wel overeenkomt met de HIVR is dat de circumnominale constructie genominaliseerd is en op een DP-positie voorkomt (zie o.a. Culy 1990 voor meer informatie).

De correlatief is geïllustreerd in (48), een voorbeeld uit het Hindi van Mahajan (2000:208):¹⁸

- (48) [jo a:dmi: si:ta:-ko pasand hɛ] mujhe vo acc^ha: nahĩ: lagta:
REL man Sita-DAT houden.van zijn-PRES ik=DAT DEM aardig niet lijken-IMP
let. ‘Welke man Sita van houdt, mij lijkt die niet aardig.’
‘Ik mag de man van wie Sita houdt niet.’

De correlatief heeft met de HIVR gemeen dat er een betrekkelijk voornaamwoord is dat samen met de hoofd-NP vooropgeplaatst is in de bijzin. (Althans, dat is het frequentste patroon; zie voor een completer overzicht bv. Srivastav 1991 en Mahajan 2000.) Maar ook nu zijn de verschillen groot. Ten eerste kan de interpretatie van de correlatief definitief zijn, zoals in (48).¹⁹ Verder is een correlatieve zin *niet* genominaliseerd. Dit wordt benadrukt door Keenan (1985:164). In tegenstelling tot de situatie in een circumnominale relatiefconstructie, is er nooit een zichtbare externe determinator, naamvalsuitgang of geaffixeerde adpositie. De correlatief is dus een CP. Hij komt ook nooit op DP-posities voor, maar uitsluitend zinsinitieel (volgens Srivastav 1991 is een correlatief geadjungeerd aan IP). Tenslotte is er een (demonstratief) voornaamwoord dat de plaats van de open plek in de matrix inneemt.

Een overzicht van enkele belangrijke eigenschappen van de HIVR, de correlatief en de circumnominale relatiefzin is opgenomen in tabel 1.

Tabel 1. *Eigenschappen van hoofd-interne relatieve constructies*

	<i>HIVR</i>	<i>correlatief</i>	<i>circumnominaal</i>
semantiek	universeel	univ/def	univ/def/(indef) ²⁰
bijzin genominaliseerd	ja	nee	ja
positie relatiefzin	DP-positie	zins-initieel	DP-positie
resumptief vnw in matrix	nee	ja	nee
betrekkelijk voornaamwoord	ja	ja	nee
vooropplaatsing hoofd-NP	ja	ja	nee
pied piping	nee	ja?	n.v.t.

De globale structuur van deze drie constructies is zoals aangegeven in (49):

- (49) a HIVR: [matrix ... [DP D [CP [DP-rel D_{rel} NP]_i ... t_i ...]]...]
b correlatief: [[CP [DP-rel D_{rel} NP]_i ... t_i ...] [matrix ...Dem ...]]
c circumnominiaal: [matrix ... [DP D [CP ... NP ...]_i] ...]

De conclusie luidt dat, ofschoon de HIVR oppervlakkig doet denken aan de correlatief en de circumnominale constructie, de vergelijking bij nader inzien geen stand houdt. De HIVR gedraagt zich veeleer als een variant van de gewone Nederlandse vrije relatiefzin.

3 Uitbreidende relatiefzinnen

3.1 Appositieve relatiefzinnen met een additioneel intern hoofd

De tweede constructie waarin het Nederlands een interne hoofd-NP toestaat, is zoals gezegd de uitbreidende betrekkelijke bijzin. Enkele voorbeelden zijn gegeven in (50):

- (50) a Ze zwaaide naar Joop, *welke stakkerd* zijn been had gebroken bij het skieën.
b “De avonden”, *welk boek van Reve* veel gelezen wordt, is herdrukt.

De voorbeelden zijn ongewoon, maar niet onmogelijk. Ter vergelijking: in beperkende relatiefzinnen is een intern hoofd volstrekt onacceptabel; zie (51).

- (51) a * Ze zag een man *welke stakkerd* zijn been had gebroken.
 b * Ze las een boek *welke roman* door Reve was geschreven.

Het interne hoofd in (50a/b) wordt voorafgegaan door het werkelijke antecedent. In deze zin verschilt de constructie van de HIVR. Merk op dat het terugwijzen met een volledige DP naar een antecedent ongebruikelijk is. Normaalgesproken wordt een voornaamwoord gebruikt, zoals in (52):

- (52) *De inbreker* sloop de donkere kamer binnen. *Hij* had een zaklantaarn in zijn hand.

De manier van verwijzen in (50) moet dus worden vergeleken met (53):

- (53) *De inbreker* sloop de donkere kamer binnen, maar *de oen* was zijn zaklantaarn vergeten.

De zinnen in (50) kunnen worden geparafraseerd als in (54):

- (54) a Ze zwaaide naar *Joop*. *De stakkerd* had zijn been gebroken bij het skieën.
 b “*De avonden*” is herdrukt. *Dit boek van Reve* wordt veel gelezen.

Steeds geldt dat het tweede als een eigenschap van het eerste kan worden gezien: de inbreker is een oen, Joop is een stakkerd, “De avonden” is een boek van Reve.

Zoals bekend, kunnen uitbreidende relatiefzinnen, anders dan beperkende, een antecedent nemen met een categoriale status ongelijk aan DP. Ook dan is een intern hoofd mogelijk:

- (55) a De aarde is bolvormig, *welk feit* reeds lang bekend is. [CP]
 b Ze vindt Joop aardig, *welke eigenschap* ik hem bepaald niet [AP]
 toe zou dichten.
 c Joop zat in de tuin, *op welke plek* hij graag vertoeft. [PP]
 d De pauze is van drie tot kwart over drie, *welk interval* ik [PP]
 persoonlijk te kort vind.

De parafrases zijn gegeven in (56):

- (56) a *De aarde is bolvormig. Dit feit* is reeds lang bekend.
 b Ze vindt Joop *aardig. Deze eigenschap* zou ik hem bepaald niet
 toedichten.
 c Joop zat *in de tuin. Op deze plek* vertoeft hij graag.
 d De pauze is *van drie tot kwart over drie. Dit interval* vind ik persoonlijk te
 kort.

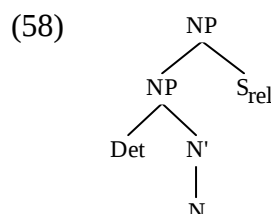
Kortom, naast de HIVR kent het Nederlands dus ook de HIAR, de hoofd-interne appositieve relatiefzin. De volgende vragen doen zich nu voor:

- (57) a *Waarom zijn HIAR's mogelijk, maar beperkende relatiefzinnen met een
additioneel intern hoofd niet?*
b *Is er een verband tussen de HIVR en de HIAR?*

De antwoorden volgen uit de combinatie van de zogenaamde promotietheorie van relativisatie in het algemeen en de coördinatie-analyse van appositieve relatiefzinnen in het bijzonder, die beide onafhankelijk van het huidige onderwerp zijn opgesteld. Ze worden hieronder besproken. Maar eerst is een korte inleiding over het syntactische verschil tussen beperkende en uitbreidende relatiefzinnen op zijn plaats.

3.2 Beperkende versus uitbreidende relatiefzinnen

In een beperkende relatieve constructie zoals *het huis dat hij kocht* wordt traditioneel *het huis* het antecedent genoemd en *dat hij kocht* de relatiefzin. Deze terminologie suggereert een aantal analytische aannames:²¹ (i) *het huis* is een constituent; (ii) de relatiefzin is een bijvoeglijke bijzin bij deze constituent; (iii) het betrekkelijk voornaamwoord verwijst naar het antecedent. Deze aannames vindt men o.a. in Ross (1967). Een bekende visualisatie ervan is (58):

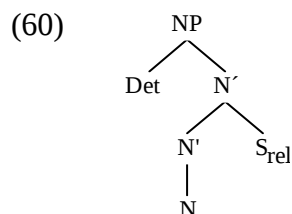


Hier is S (Engels: 'sentence') de relatiefzin. Die is rechts-geadjungeerd aan de antecedents-NP en dus een bijvoeglijke bijzin. Det+N vormen een constituent (namelijk als de lagere NP-knoop) en daarom kan een betrekkelijk voornaamwoord binnen S_{rel} ernaar verwijzen. Tegelijk vormen Det+N+S_{rel} een grotere constituent (de maximale NP) die als zinsdeel in een matrix-zin kan fungeren.

In later werk is echter duidelijk geworden dat deze zogenaamde 'NP S'-theorie onmogelijk juist kan zijn voor beperkende relatiefzinnen, zie bv. Partee (1975), Jackendoff (1977) en Smits (1988). Dat heeft onder andere te maken met het zogenaamde 'bereik' van de determinator. Neem eens de volgende zin:

- (59) Alle katten die biefstuk lusten, zijn weggelopen.

De betekenis is niet: "# Alle katten zijn weggelopen. Alle katten/die lusten biefstuk." Dat houdt in dat de determinator *alle* niet alleen betrekking heeft op *katten*, maar op het geheel van *katten* plus de beperkende relatiefzin. De structuur moet dus, eerder dan (58), de volgende zijn:



Met andere woorden: in een beperkende relatiefzin kiest de determinator een aantal leden (met *de/het één*, met *alle* allemaal) uit de set die samengesteld is uit de combinatie van eigenschappen die door het naamwoord en de bijzin gegeven worden. In (59) geldt dat alleen uit de set van katten die aan het predikaat ‘biefstuk lusten’ voldoen, alle leden worden genomen. Katten die géén biefstuk lusten zijn niet noodzakelijkerwijze weggelopen; daarover wordt niets beweerd.

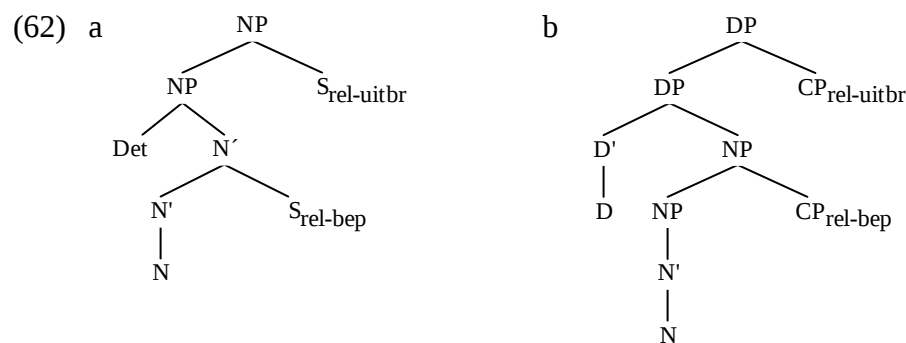
Een structuur als in (60) wordt ook wel de ‘Nom S’-theorie genoemd. Duidelijk is dat deze beter de situatie voor beperkende relatiefzinnen weerspiegelt dan de ‘NP S’-theorie in (58). Een aanname hierbij is natuurlijk dat het bereik van een determinator bepaald wordt door de ‘hoogte’ in de boom (in de generatieve grammatica spreekt men van ‘c-commanderen’).

Voor uitbreidende relatiefzinnen geldt precies het omgekeerde. De betekenis van (61a) komt in dit geval overeen met (61b) – op voorwaarde dat *twee van onze vier katten* in beide zinnen dezelfde katten aanduiden, uiteraard.

- (61) a Twee van onze vier katten, die overigens graag biefstuk lusten, zijn weggelopen.
 b Twee van onze vier katten zijn weggelopen. Twee van onze vier katten/die lusten overigens graag biefstuk.

Hier heeft de complexe determinator *twee van onze vier* rechtstreeks betrekking op *katten*. De relatiefzin is duidelijk gevoegd bij de volledige NP *twee van onze vier katten*. Of andere katten ook biefstuk lusten blijft in het midden. Daarom is nu eerder (58) dan (60) van toepassing.

Kortom, de hiërarchie in een beperkende relatieve constructie is [Det [N S]], terwijl die in een appositieve [[Det N] S] moet zijn. De gecombineerde structuur is dan (62a).²² Een gemoderniseerde variant is (62b), waarbij de determinator een eigen projectie heeft, zoals besproken in paragraaf 2.2. In het vervolg zal ik naar (62b) verwijzen als de standaardtheorie.²³



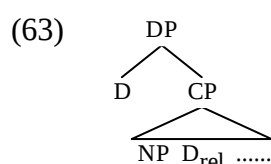
Uit (62b) blijkt dat de traditionele notie *antecedent* (in een simpel geval: “D N”) problematisch is. Ten opzichte van een beperkende relatiefzin is D+N namelijk geen constituent: CP_{rel} is een bijvoeglijke bijzin bij N(P), niet bij D+NP; de determinator moet immers bereik hebben over de combinatie van N+CP. Voor een uitbreidende relatiefzin klopt het wel: de lagere DP sluit CP_{rel-uitbr} uit en bevat zowel D als N.

Juist of niet, ik zal niet proberen de inhoud van de term *antecedent* te veranderen. Wel maak ik gebruik van twee andere, preciezere noties. Ten eerste kan D in alle gevallen de *externe determinator* worden genoemd. Ten tweede wordt (de lagere) NP de *hoofd-NP* van de relatieve constructie genoemd.

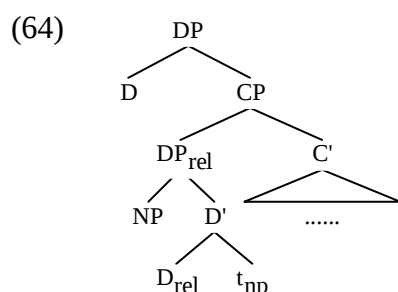
In een uitbreidende relatieve constructie wordt middels het betrekkelijk voornaamwoord naar het antecedent (de lagere DP) verwezen. De vraag is nu waar het betrekkelijk voornaamwoord naar verwijst in een beperkende relatiefzin. Aan de hand van de structuur zou je zeggen: N(P). (DP is nu niet mogelijk: deze bevat immers de relatiefzin zelf; dit zou een zogenaamde ‘i-binnen-i’-configuratie opleveren, d.w.z. de configuratie [...]_i [...]]_i is logisch onmogelijk als *i* steeds dezelfde referent aan zou moeten duiden.) De verwijzing naar N(P) is opmerkelijk, want pronominale verwijzing is normaalgesproken naar een volledig argument (een DP), oftewel naar een volledige nominale categorie inclusief de determinator. Je kunt je dan ook afvragen of een betrekkelijk voornaamwoord wel een antecedent in de eigenlijke zin van het woord neemt. Niettemin verwijzen N en het betrekkelijk voornaamwoord naar dezelfde set van eigenschappen/objecten. In de generatieve grammatica kan dat worden aangegeven met co-indexatie onder adjacentie, maar zover ik weet is er over het speciale karakter van deze co-indexatie weinig diepzinnigs geschreven. De promotietheorie werpt echter een nieuw licht op deze kwestie.

3.3 Promotie

Uit het voorgaande blijkt dat de determinator de combinatie van NP met een beperkende relatiefzin selecteert. Onder een iets andere conceptie van het begrip relatiefzin zou echter de NP ook deel kunnen uitmaken van de bijzin. Het relevante deel van de structuur in (62b) kan dan gewijzigd worden in (63), waar ik ook de plek van het betrekkelijk voornaamwoord (D_{rel}) heb weergegeven:



Dit biedt een nieuw perspectief op de enigszins mysterieuze relatie tussen NP en het betrekkelijk voornaamwoord. Het lijkt in (63) of ze om dezelfde argumentpositie binnen CP concurreren, maar dat hoeft niet zo te zijn. NP is immers geen volledig nominaal argument en het voornaamwoord is eigenlijk niet meer dan een tweede determinator. Ze zouden dus samen een volledig argument binnen de bijzin kunnen vormen. De structuur is dan (64):



De hoofd-NP en het betrekkelijk voornaamwoord vormen samen een maximale nominale categorie, en dus hebben ze automatisch betrekking op hetzelfde. De woordgroepen *huis dat* of *kat die* lijken dan sterk op nomina met een aanwijzende determinator: *dat huis*, *die kat*, even afgezien van de afwijkende volgorde. Het zal

duidelijk zijn dat (64) overeenkomt met het standpunt van Bianchi (1999) dat een betrekkelijk voornaamwoord een determinator bij een nominale groep is.

We weten dat een betrekkelijk voornaamwoord vooropgeplaatst is binnen de betrekkelijke bijzin. Als nu de hoofd-NP deel uitmaakt van DP_{rel} , dan geldt dat die automatisch mee verplaatst moet zijn:

(65) $[D [_{CP} [NP D_{rel}]_i \dots t_i \dots]]$

Het idee dat de hoofd-NP bijzins-intern is, en samen met het betrekkelijk voornaamwoord vooropgeplaatst wordt, heet *promotietheorie* (ofwel de *raising-analyse*; zie Vergnaud 1974, Kayne 1994, Bianchi 1999, De Vries 2002a).

Het belangrijkste argument voor de promotietheorie is dat deze een generalisatie over verschillende types relatiefzinnen mogelijk maakt. Niet alleen is de structuur in (65) in essentie dezelfde voor vrije relatiefzinnen en HIVR's (zie paragraaf 2.4 hierboven), ook maakt deze een vergelijking met circumnominale relatiefzinnen zoals in het Dagbani (zie paragraaf 2.6) mogelijk. In zo'n taal wordt de hoofd-NP eenvoudigweg niet vooropgeplaatst. Dit kan men vergelijken met *wh-in-situ* (bv. *Tu as vu qui?* let. 'Je hebt gezien wie?' in het Frans), waarbij ook geldt dat de vooropplaatsing geen doorgang vindt. Het verschil kan men beschrijven in termen van een taalafhankelijke parameter. Merk op dat het bestaan van de circumnominale constructie onbegrijpelijk is vanuit het perspectief van de standaardtheorie van relatiefzinnen, waarin de bijzin een adjunct is bij de hoofd-NP.

Er bestaan ook aanwijzingen voor promotie die men in het Nederlands kan illustreren. Het gaat hierbij om zogenaamde connectiviteitseffecten tussen het zichtbare antecedent en het 'gat' in de betrekkelijke bijzin (het spoor t_i in (65)). De clou is telkens dat het betrekkelijk voornaamwoord geen afdoende vervanging is voor de hoofd-NP. Hieruit kan men concluderen dat de hoofd-NP een rechtstreekse verbinding heeft met het gat, oftewel dat deze gegenereerd is binnenin de bijzin en vervolgens vooropgeplaatst, zoals aangegeven in (65). Een voorbeeld is (66):

- (66) a De gemene streek die Joop had geleverd, riep om wraak.
b # De gemene streek riep om wraak. Joop had die geleverd.

Het feit dat pronominale verwijzing naar *streek* in (66b) op zijn minst een tikje merkwaardig is (het teken # duidt semantische incoherentie aan), betekent waarschijnlijk dat de collocatie (*een*) *streek leveren* op enig niveau in de syntactische afleiding van de zin een geheel moet zijn. Dat betekent dat in (66a) *streek* in dezelfde deelzin moet worden gegenereerd als *leveren*, hetgeen promotie veronderstelt.

Een ander voorbeeld is (67), waarin de anafoor *zichzelf* de naam *Joop* als referent neemt:

(67) De [verhalen over zichzelf]_k die_i Joop_k gisteren _ hoorde, waren pure leugens.

Normaalgesproken heeft de anafoor *zichzelf* een antecedent. Een postcedent is uitsluitend mogelijk als de referent vooropgeplaatst is, zoals in *Over zichzelf vertelde Joop niets dan goeds*. Binnen een relatiefzin is ten minste het betrekkelijk voornaamwoord op een vergelijkbare manier vooropgeplaatst. Volgens de promotietheorie geldt dat voor $NP+D_{rel}$ als geheel, oftewel *verhalen over zichzelf die* in (67). Als *verhalen over zichzelf* geen deel zou uitmaken van de bijzin, dan blijft het een raadsel hoe *zichzelf* aan zijn referent komt. Merk op dat het betrekkelijk

voornaamwoord in dit voorbeeld niet tot hulp kan strekken: *die* slaat immers op *verhalen*, niet op *Joop*.²⁴

Wat betekent de promotietheorie nu voor de discussie over hoofd-interne relatiefzinnen? Het antwoord hierop kan heel kort zijn: de voorspelling is dat een additioneel intern hoofd niet mogelijk is in een gewone beperkende relatiefzin. De enige NP-positie die hiervoor in aanmerking komt is immers al ingenomen door het werkelijke antecedent. Deze voorspelling is juist. De relevante voorbeelden uit paragraaf 3.1 zijn herhaald in (68):

- (68) a * Ze zag een man welke stakkerd zijn been had gebroken.
b * Ze las een boek welke roman door Reve was geschreven.

In (68a) zou *man* de gepromote NP moeten zijn, maar dan is er geen ruimte meer voor *stakkerd*. Merk op dat in de adjunctie-structuur in (62) wel plaats is voor een extra NP. Er zijn dan extra aannames nodig om de mogelijkheid van een hoofd-interne relatiefzin uit te sluiten.

In de volgende paragraaf wordt de vraag behandeld waarom een extra intern hoofd in een appositieve constructie wel mogelijk is.

3.4 Appositie

In andere publicaties heb ik beargumenteerd dat een uitbreidende relatiefzin een complexe appositie is, en dat een appositie op een speciale manier gecoördineerd is met het antecedent.²⁵ Kort samengevat is de structuur van (69a) zoals aangegeven in (69b); een parafrase hiervan staat in (69c):

- (69) a de koningin, die ik vorig jaar in het echt heb gezien
b [_{CoP} [_{DP} de koningin] &: [_{DP} $\emptyset$ [_{CP} die_i ik ... t_i ...]]]
c de koningin, oftewel degene die ik vorig jaar in het echt heb gezien

Hier staat &: symbool voor specificerende coördinatie (zie o.a. Kraak en Klooster 1968:241ff; een voorbeeld is *Fik is een hond, en wel een poedel*). Het tweede conjunct (de relatiefzin) specificeert dus het eerste conjunct (het antecedent). Het tweede conjunct is niet zomaar een zin (een CP), maar een genominaliseerde zin (een DP die een CP bevat, zoals een vrije relatiefzin).²⁶ Zoals duidelijk wordt uit de parafrase, moet de appositieve relatiefzin de structuur van een semi-vrije relatiefzin hebben.

Wat voor het onderwerp van dit artikel met name van belang is, is dat er in de bijzin in (69) een NP-positie vrij is, namelijk de NP die deel uitmaakt van DP_{rel} (de projectie van *die*). In dit opzicht is een uitbreidende relatiefzin vergelijkbaar met vrije relatiefzinnen. We voorspellen dus het bestaan van de HIAR: als we de genoemde NP-positie vullen, krijgen we een hoofd-interne appositieve relatiefzin. Het betreffende voornaamwoord D_{rel} verandert dan in het afhankelijke *welk(e)*. Aangezien er ook nog het echte antecedent in het eerste conjunct is, is het interne hoofd additioneel. Een voorbeeld is herhaald in (70):

- (70) “De avonden”, welk boek van Reve veel gelezen wordt, is herdrukt.

De structuur is als volgt:

- (71) [_{CoP} [_{DP} “De avonden”] &: [_{DP} D [_{CP} [_{DP-rel} welk [_{NP} boek van Reve]]_i ... t_i ...]]]

De structuur van het tweede conjunct komt overeen met de structuur van de HIVR, zoals besproken in paragraaf 2.4. Net als bij een HIVR is een (pronominaal) antecedent uitgesloten:

(72) “De avonden”, (**dat*) welk boek van Reve veel gelezen wordt, is herdrukt.

Hiermee zijn de voornaamste vragen uit de inleiding in paragraaf 3.1 beantwoord. Anders dan een restrictieve relatiefzin, staat een appositieve relatieve zin een intern hoofd toe, omdat hij gecoördineerd is met het antecedent en er een NP-positie vrij is in het tweede conjunct. Merk op dat (71) in overeenstemming is met de promotie-theorie. Het is de interne hoofd-NP (*boek van Reve*) die gepromoveerd wordt. Voor het ‘echte’ antecedent (“*De avonden*”) in het eerste conjunct geldt dit niet, wat wordt ondersteund door het feit dat de genoemde connectiviteitseffecten voor restrictieve relatieve constructies niet opgaan in uitbreidende (zie met name Bianchi 1999 voor discussie). Een voorbeeld van dit contrast is gegeven in (73):

- (73) a De verhalen over zichzelf_i die Joop_i gisteren hoorde, waren pure leugens.
b ?* Deze verhalen over zichzelf_i, die Joop_i gisteren toevallig had gehoord, waren pure leugens.

Connectiviteit tussen een intern hoofd en het gat zou er echter wel moeten zijn. Dit is inderdaad zo. Een voorbeeld is (74):

(74) “De Ochtenden”, *welke roman over zichzelf_i* Joop_i _ aan het schrijven is, kan men niet als bijster origineel beschouwen.

Hier wordt de anafoor *zichzelf*, die ingebed is in de interne hoofd-NP, gerelateerd aan het bijzins-interne subject *Joop*.

Kortom, de structuur van een HIAR komt overeen met die van een HIVR. De context is echter anders; daarom is het interne hoofd in een HIAR additioneel. Bij nadere beschouwing zijn er nog meer verschillen tussen de HIVR en de HIAR; deze zijn het onderwerp van de volgende paragraaf.

3.5 Verschillen tussen de HIVR en de HIAR

In paragraaf 2 zijn twee eigenschappen van de HIVR uitgelicht, namelijk de universele interpretatie en het verbod op pied piping. Enkele voorbeelden hiervan zijn herhaald in (75) en (76):

- (75) a * De soldaat beschoot welke vijand vandaag bij het viaduct zijn pad kruiste.
b De soldaat beschoot welke vijand ook maar zijn pad kruiste.
- (76) a Hij groet nog steeds elke klant *aan wie* hij ooit iets heeft verkocht.
b * Hij groet nog steeds *aan welke klant* hij ooit ook maar iets heeft verkocht.

Geen van deze twee eigenschappen gaat op voor de HIAR. In de voorbeelden in (77) is de interpretatie duidelijk definitief, en in (78) is pied piping mogelijk.

(77) a “De avonden”, welk boek van Reve veel gelezen wordt, is herdrukt.

- b Die man, die ken ik.
- c Joop, die heb ik een CD gegeven.
- d Knap, dat is hij zeker.
- e In de tuin, daar zaten ze.
- f Tijdens de vergadering, toen brak de hel los.
- g Terwijl zij vergaderden, toen viel die meteoriet door het dak.
- h Na 2005, dan bouwen ze die brug.
- i Dat hij zo laks is, dat ergert mij.
- j Of hij komt, dat weet ik niet.

Merk op dat in alle gevallen ook gewone topicalisatie mogelijk is, bv. *Die man ken ik* in plaats van (81b).

Zoals gezegd mag het demonstrativum niet gescheiden zijn van het antecedent:²⁷

- (82) a ?? Dat ding, hij heeft *dat* gestolen.
- b * In de tuin, ze zaten *daar*.

Met prepositionele objecten is de constructie niet goed mogelijk; zie (83).

- (83) a ?* Over vogels, daar(over) sprak hij (over).
- b ?* Aan haar fiets, daar(aan) dacht ze (aan).

De verklaring hiervoor is niet geheel duidelijk, maar het probleem lijkt me eerder functioneel dan syntactisch. Merk op dat (83) leidt tot herhaling van het voorzetsel. Wat wel kan is bv. *Vogels, daar sprak hij over*, met weglating van het voorzetsel in de LD-positie.

Vrije relatiefzinnen zijn nominale constituenten (complexe DPs) en kunnen gewoon links-gedislokeerd worden; zie (84):

- (84) a Wie daar loopt, die ken ik.
- b Degene die daar loopt, die ken ik.

Ook hierbij geldt dat het demonstrativum voorop moet staan:

- (85) ?* Wat hij van oma kreeg, hij heeft *dat* gestolen.

Vanwege het demonstrativum is een universele lezing enigszins moeizaam, maar niet onmogelijk:

- (86) a Wie Joop ook maar opnoemt, die zet ik in de database.
- b Wie zoet is, die krijgt lekkers.

Dientengevolge is ook een links-gedislokeerde HIVR acceptabel:

- (87) a Welke taalkundige je ook maar aanwijst, die kan Joop bij naam noemen.
- b Welke idioot zoiets zegt, die is gek.

We kunnen ons afvragen of de generalisatie met betrekking tot pied piping ook in een LD-positie van kracht is. Dat is inderdaad het geval; zie (88) t/m (90), waarbij de voorbeelden in (90) een intern hoofd hebben:

- (88) a Degene *met wie* ik gesproken had, die vertrok.
b * *Met wie* ik (ook maar) gesproken had, die vertrok.
- (89) a Degene *wiens hulp* hij eerder aanvaard had, die verraadde hij.
b * *Wiens hulp* hij eerder (ook maar) aanvaard had, die verraadde hij.
- (90) a * *Over welke man* zij ook maar sprak, die kende ik niet.
b * *Met welke taalkundige* je ook maar spreekt, die zal je het verschil tussen pied piping en stranding kunnen uitleggen.

Ook kunnen we de eerder genoemde contrasten tussen pied piping en stranding reproduceren:

- (91) a * *Waarmee* Joopje (ook maar) speelde, dat stal hij.
b *Waar* Joopje (ook maar) *mee* speelde, dat stal hij.
- (92) a * *Waarom* de apotheker (ook maar) vroeg, dat was niet voorradig.
b *Waar* de apotheker (ook maar) *om* vroeg, dat was niet voorradig.

Kortom, met betrekking tot pied piping en interne hoofden levert CLD op het eerste gezicht geen verrassingen op. Vreemd genoeg zijn de volgende zinnen wel acceptabel:

- (93) a Aan wie hij ook denkt, aan diegene stuur ik een kaartje.
b ? *Wiens hulp* hij eerder ook maar ingeroepen had, aan diegene stuurde hij een bloemetje.

In paragraaf 4.5 zal ik echter aannemelijk maken dat deze voorbeelden geen CLD-structuur hebben, maar een verborgen vorm van HTLD zijn. Het verschil tussen beide constructies is cruciaal; daarom volgen eerst twee paragrafen over het verschil tussen CLD en HTLD en de analyse ervan.

4.2 Een analyse van CLD

De eigenschappen van CLD die tot nu toe duidelijk geworden zijn, kan men als volgt samenvatten:

- (94) a Bij CLD wordt een hoofdconstituent links van de hoofdzin geplaatst.
b In de hoofdzin wordt een resumptief, demonstratief pronomen ingevoegd dat naar de gedisllokeerde constituent verwijst.
c Dit demonstrativum moet binnen de hoofdzin vooropgeplaatst zijn en is daardoor adjacent aan de links-gedisllokeerde constituent.
d CLD schendt daarom V2: het werkwoord komt op de derde plaats.
e Er is een komma-intonatie tussen de gedisllokeerde constituent en het demonstrativum.

- f De gedislokeerde constituent en het demonstrativum hebben dezelfde functie (en naamval als het DPs betreft).
- g Een CLD-constructie kan altijd worden vervangen door een zin met gewone topicalisatie van de te benadrukken constituent.

Deze eigenschappen kunnen eenvoudig verklaard worden als men afstapt van het idee dat er letterlijk sprake is van dislokatie. In plaats daarvan kunnen we gebruik maken van de structuur die ik heb voorgesteld voor apposities, namelijk specificerende coördinatie; zie (95), waar CoP staat voor coördinatiefrase:²⁸

(95) [CoP XP &: Dem]

Hier is XP de te dislokeren constituent, die met een resumptief demonstrativum wordt gecoördineerd. De betekenis is zoiets als “XP, namelijk/inderdaad Dem”. Dit is vergelijkbaar met andere soorten equatieven (bv. *Annie, onze baas*; of *iets moois: een gouden ketting*; of *een ornitholoog, een vogel-expert*; of *beneden, in de kelder*) en kan daarom onder specificerende coördinatie worden geschaard.

Gewone voornaamwoorden voegen niets toe aan een antecedent. Daarom kunnen deze niet als appositie worden gebruikt (**Joop, hij*). Anders ligt het met demonstrativa, die deixis en contrast kunnen toevoegen. Daarom zijn deze wel mogelijk als specificerend conjunct. De betekenis van het geheel zorgt voor verplichte topicalisatie:²⁹

(96) [CP [CoP XP &: Dem]_i ... t_i ...]

Er zijn duidelijke aanwijzingen dat XP samen met Dem getopicaliseerd is, in tegenstelling tot de situatie in HTLD-constructies; dit wordt in de volgende paragraaf besproken.

Als Dem gecoördineerd is aan XP, dan volgt dat ze adjacent zijn. Verder vormen ze samen een complexe constituent en gaan ze gezamenlijk vooraf aan het werkwoord na topicalisatie. De schending van V2 is dus enkel ogenschijnlijk (vergelijk: *Annie, onze baas, kwam op bezoek*).

Er volgen nog meer eigenschappen van CLD uit deze coördinatie-analyse. Zoals alle apposities heeft ook Dem in (95) dezelfde functie als XP, en dezelfde naamval als het een DP betreft.³⁰ Verder is er de gebruikelijke komma-intonatie, die samengaat met specificerende coördinatie in het algemeen. Tenslotte volgt eigenschap (94g) eenvoudig uit het feit dat een appositie weggelaten kan worden met behoud van grammaticaliteit.

Kosters (1978) betoogt dat onderwerpszinnen niet bestaan, kan nu geherinterpreteerd worden. Volgens Koster is de structuur van (97a) en (97b) gelijk. In beide gevallen is de onderwerpszin een ‘satelliet’; in (97b) is het demonstrativum abstract, zoals aangegeven in (97b’).

- (97) a Dat hij zo laks is, dat ergert mij.
- b Dat hij zo laks is ergert mij.
- b’ Dat hij zo laks is, ø ergert mij.

Twee redenen voor de veronderstelde satellietstatus van onderwerpszinnen zijn dat, anders dan gewone subjecten, een onderwerpszin ook als satelliet aan de rechterkant

kan optreden (mits een voorlopig onderwerp wordt ingevoegd), en dat een onderwerpszin in het middenveld verboden is; zie (98):

- (98) a Het ergert mij dat hij zo laks is.
b * Gisteren ergerde dat hij zo laks is mij.

De satellietstructuur kan nu vervangen worden door een coördinatiestructuur zoals in (95). Een probleem is echter dat een leeg element letterlijk en figuurlijk een specificatie van niks zou zijn. Voor Koster geldt een vergelijkbaar probleem: waarom kan het demonstrativum juist bij een onderwerpszin leeg zijn? Zelfs in talen met pro-drop geldt dat bij contrast en/of deixis een pronomén wordt uitgespeld.

De oplossing is eenvoudig: we moeten de structuur in (95) omdraaien bij onderwerpszinnen. De zin is dan een specificatie van een leeg element; zie (99):

- (99) [_{CoP} $\emptyset$ &: CP_{subj}]

Dit heeft een aantal bijkomende voordelen. Het lege element is een voornaamwoord, dus een DP. De coördinatiefrase is daardoor ook een DP. Deze kan de (abstracte) nominatieve naamval opvangen. Dit beantwoordt de oude vraag waarom naast nominale constituenten ook bijzinnen onderwerp kunnen zijn: een onderwerpszin is ingebed in een DP. Verder is een vergelijking mogelijk met geëxtraponeerde argumenten zoals in (97a) of bij 'heavy NP shift', bv. *Op 24 mei is $\emptyset$ geboren: Marieke Smit, dochter van Jaap en Marloes*. Ook daar geldt dat een leeg element of een dummy wordt gespecificeerd door een constituent die erop volgt. Bij Koster (1978) zou deze constructie het spiegelbeeld zijn van abstracte CLD bij onderwerpszinnen.

4.3 CLD versus HTLD

Behalve CLD kent het Nederlands zoals gezegd ook links-dislokatie met een zogenaamd hangend topic (HTLD). In dat geval neemt een (zwak) persoonlijk voornaamwoord de opengevallen plaats in de matrix in. Soms is ook een demonstratief voornaamwoord mogelijk.³¹ Van contrast is geen sprake. Enkele voorbeelden zijn gegeven in (100):

- (100) a Die jongen, ik ken 'm/?die niet.
b Die jongen, gisteren liep hij hier ook.
c De koningin, ik heb 'r nog nooit in het echt gezien.
d Z'n vriendin, Joop houdt van haar.

In tegenstelling tot de situatie bij CLD, is een PP of een andere niet-nominale constituent in een HTLD-structuur niet mogelijk:

- (101) a In de tuin, daar heeft Joop vanmiddag gezeten.
b * In de tuin, Joop heeft er vanmiddag gezeten.

- (102) a Knap, dat is Joop niet.
b * Knap, Joop is het niet.

- (103) a Terwijl ze vergaderden, toen viel die meteoriet door het dak.
 b * Terwijl ze vergaderden, die meteoriet viel toen door het dak.

Verder geldt dat een hangend topic default-naamval krijgt (nominatief), terwijl een contrastief topic zijn naamval juist aanpast aan het demonstrativum. In het Nederlands merken we daar niet veel van, maar een voorbeeld van Van Haaften e.a. (1983:135) in het IJslands is gegeven in (104):³²

- (104) a Þessum hring_{DAT}, honum_{DAT} hefur Ólafur lofað Maríu.
 deze ring, het heeft Olaf beloofd Maria
 'Deze ring, die heeft Olaf aan Maria beloofd.'
 b Þessi hringur_{NOM}, Ólafur hefur lofað Maríu honum_{DAT}.
 deze ring, Olaf heeft beloofd Maria het
 'Deze ring, Olaf heeft 'm aan Maria beloofd.'

Volgens Smits (1991) is de toekenning van default-naamval de verklaring voor het feit dat (101b) niet acceptabel is. Een PP heeft zelf immers geen naamval. Hetzelfde kan men zeggen over (103b). Voor de AP in (102b) geldt dit echter niet: een adjectief is wel verenigbaar met naamval. Verderop zal ik een andere verklaring geven voor de verschillen in (101)-(103).

Het contrast in (104) is in feite een aspect van een belangrijk algemeen verschil tussen CLD en HTLD: de zogenaamde connectiviteit tussen de LD-constituent en het pronomen en de oorspronkelijke positie daarvan in de hoofdzin; deze connectiviteit is aanwezig bij CLD en afwezig in HTLD. Dit wordt uitgebreid besproken in Van Haaften e.a. (1983). Enkele relevante voorbeelden zijn geciteerd in (105) t/m (107):

- (105) a Zijn eigen boontjes, die dopt Jan wel.
 b * Zijn eigen boontjes, Jan dopt ze wel.
 (106) a Elkaars_i jassen, die dragen ze_i niet graag.
 b * Elkaars_i jassen, ze_i dragen ze niet graag.
 (107) a Zijn_i moeder, daar houdt elke jongen_i van.
 b * Zijn_i moeder, elke jongen_i houdt van haar.

Uit deze feiten volgt dat reconstructie van de LD-constituent bij CLD mogelijk is, maar bij HTLD niet. Een hangend topic is dus werkelijk een 'satelliet', terwijl een contrastief topic (samen met Dem) verplaatst moet zijn naar de eerste positie. Dit laatste volgt uit de coördinatie-structuur die ik in de vorige paragraaf heb voorgesteld. Merk op dat het niet voldoende is om alleen het demonstrativum te verplaatsen, gevolgd door congruentie met een in LD-positie basisgegenereerd contrastief topic, aangezien *die/daar* in (106a/107a) de referentiewaarde heeft van een LD-constituent waarin het afhankelijke element is ingebed, en dus niet van het afhankelijke element zelf.

Net als links-dislokatie, moet ook rechts-dislokatie worden opgedeeld in ten minste twee typen. Dit zijn *extrapositie* en '*backgrounding*'. Bij extrapositie spelen connectiviteitseffecten duidelijk een rol (zie met name Büring & Hartmann 1995 en De Vries 2002a); bij backgrounding is dat juist niet zo. Op het eerste gezicht lijkt HTLD vergelijkbaar met backgrounding. Een voorbeeld is (108):

- (108) a Die jongen, ik ken 'm niet. [HTLD]
 b Ik ken 'm niet, die jongen. [backgrounding]

Ik ben het met Zwart (2001) eens dat backgrounding natuurlijker klinkt dan HTLD. Merk op dat de betreffende constituent bij backgrounding met een lage en vlakke intonatie moet worden uitgesproken: er wordt geen onbekende informatie toegevoegd.³³

Net als bij HTLD is er bij backgrounding geen reconstructie mogelijk van de gedisllokeerde constituent; zie bv. (109):

- (109) * Jan dopt ze wel, zijn eigen boontjes.

Verder laat Zwart (2001:2) zien dat er geen lokaliteitseisen zijn voor backgrounding. In (110) wordt de 'upward boundedness (= right roof) constraint' geschonden.

- (110) [Dat hij *het* gelezen heeft] verbaast me zeer, *Oorlog en vrede*.

Hier kunnen we aan toevoegen dat zo'n lokaliteitsschending ook mogelijk is bij HTLD, maar niet bij CLD; zie (111):

- (111) a *Oorlog en vrede*, het verbaast me zeer [dat hij *het* gelezen heeft].
 b * *Oorlog en vrede*, dat verbaast me zeer [dat hij _ gelezen heeft].

Net als bij HTLD geldt bij rechts-dislokatie dat de gedisllokeerde constituent ten opzichte van de gehele bewering in de hoofdzin van toepassing is. De achtergrond heeft dus groot bereik. Dat blijkt onder meer uit de betekenis van (112):

- (112) ...dat hij het niet gedaan heeft, gisteren/waarschijnlijk/*snel.

De betekenis is bijvoorbeeld niet: *Hij heeft het niet gisteren gedaan*.

Zwart (2001:8) analyseert backgrounding als volgt:

- (113) [hoofdzin]_i [background t_i]

Het achtergrondmateriaal wordt gegenereerd in een hoge specificeerderpositie, van waaruit het de gehele hoofdzin c-commandeert. Vervolgens wordt de hoofdzin over de achtergrond heen getild.

Als dit juist is, ligt het voor de hand om HTLD te analyseren als de basis-structuur die ten grondslag ligt aan backgrounding. Dit is geschetst in (114):

- (114) [XP [CP]]

Hier is XP de gedisllokeerde constituent en CP de hoofdzin. Of XP geadjungeerd is aan de hoofdzin, of dat het de specificeerder is van de een of andere functionele projectie, dat laat ik nog even in het midden. De configuratie in (114) geeft aan dat XP een 'satelliet' is ten opzichte van de hoofdzin.

Er zijn echter ook verschillen tussen backgrounding en HTLD. Adverbiaal materiaal is mogelijk als achtergrond maar niet als hangend topic:

- (115) a Hij heeft het gedaan, gisteren.
 b * Gisteren, hij heeft het gedaan.

De oorzaak hiervoor is dat een hangend topic niet geïnterpreteerd wordt als achtergrond, maar als ‘thema’. Een parafrase hiervan is *wat betreft*:

- (116) a (Wat betreft) die jongen, ik ken ’m niet.
 b (Wat betreft) die jongen, gisteren liep hij hier ook.
 c (Wat betreft) de koningin, ik heb ’r nog nooit in het echt gezien.
 d (Wat betreft) z’n vriendin, Joop houdt van haar.

Dit verklaart waarom (101b), (102b), (103b) en (115b) onacceptabel zijn, want de betreffende gedisllokeerde constituenten kunnen niet goed als thema worden opgevat; zie (117):

- (117) a # Wat betreft in de tuin, (Joop heeft er vanmiddag gezeten.)
 b # Wat betreft knap, (Joop is het niet.)
 c # Wat betreft terwijl ze vergaderden, (die meteoriet viel toen door het dak.)
 d # Wat betreft gisteren, (hij heeft het gedaan.)

Als themavorming een functie is waaraan we een syntactische projectie kunnen ophangen, dan kan de HTLD-constructie netjes worden ingevoegd in het X'-schema:

- (118) [_{ThP} XP [Th CP]]

Hier is XP de links-gedislokeerde constituent (de hangende topic, beter gezegd: het thema); dit is normaalgesproken een DP. Verder is CP de hoofdzin en Th het abstracte hoofd dat aangeeft dat de specificerder een thema is ten opzichte van het complement.

Een aspect van de HTLD-constructie dat tot nu toe niet uit de verf is gekomen, is de komma-intonatie. In feite is de relatie tussen DP en CP paratactisch. We kunnen stellen dat de fonologische pendant van Th een komma is. Maar dat is niet voldoende. Van Haaften e.a. (1983) laten zien dat reconstructie vanuit een HTLD-positie niet mogelijk is (zie 105-107). Het thema heeft dus geen klein bereik. Het heeft echter ook geen groot bereik in de zin dat een c-commandeerrelatie zoals kwantorbinding vanuit de HTLD-positie mogelijk is; zie bv. (119a). Hetzelfde geldt voor backgrounding (119b):

- (119) a * Elk van deze jongens, ik ken ’m niet.
 b * Ik ken ’m niet, elk van deze jongens.

Zwarts (2001) betoogt dat backgrounding groot bereik geeft, moet dus eerder worden opgevat in de zin dat klein bereik niet mogelijk is. Het idee dat de twee delen van de zin in een paratactische relatie tot elkaar staan is in overeenstemming met deze gegevens. Als ThP echter een gewone projectie zou zijn, dan c-commandeert DP CP. Dit is onjuist. We moeten ThP dus scharen onder de paratactische projecties waaronder ook de (specificerende) coördinatiefrase valt. Een verdere bespreking van parataxis valt echter buiten het bestek van dit artikel.³⁴

4.4 Vrije relatiefzinnen in constructies met Hanging Topic Links-Dislokatie?

Laten we terugkeren naar de vrije relatiefzin en de HIVR. Zoals aangekondigd, lijkt het erop dat beide in een HTLD-constructie kunnen voorkomen en dat dan pied piping mogelijk is. In deze paragraaf wordt besproken of dat werkelijk zo is.

Een vrije relatiefzin met een definiete lezing roept al snel een contrast op, zodat HTLD nogal moeizaam wordt, in tegenstelling tot CLD; zie (120) versus (121):

- (120) a ?? Wie daar loopt, ik ken 'm niet.
b ?? Wat hij gisteren zei, ik ben 't alweer vergeten.
- (121) a Wie daar loopt, die ken ik niet.
b Wat hij gisteren zei, dat ben ik alweer vergeten.

Maar met een universele lezing gaat het op het eerste gezicht beter; zie (122):

- (122) a Wat ik ook uit mijn hoofd leer, ik vergeet 't toch zo weer.
b Wat hij ook zegt, ik ben het er niet mee eens.
c Wat Joop ook koopt, Susanne vindt 't altijd mooi.

Ook met een HIVR lijkt dit te kunnen:

- (123) a Welke bioloog je ook aanwijst, Joop kent 'm toch niet.
b Welke artikelen je ook aanprijst, Susanne hoeft ze niet.

Er zijn echter redenen om te betwijfelen of de gedislloeerde constituenten in (122) en (123) wel vrije relatiefzinnen zijn. Kijk eens naar (124):

- (124) Wie dit ook gedaan heeft, ik ga weg.

In dit voorbeeld is er geen correlaat in de hoofdzin. De gedislloeerde bijzin heeft duidelijk een adverbiale functie ten opzichte van de matrix. Een mogelijke parafrase is (125):³⁵

- (125) Ongeacht de kwestie wie dit gedaan heeft, ik ga weg.

Als deze interpretatie juist is, dan is de bijzin in (124) geen vrije relatiefzin, maar een afhankelijke vraagzin. Dit wordt bevestigd door het feit dat de bijzin niet kan worden vervangen door een gewone relatieve constructie, ook niet na *ongeacht*:

- (126) a # Alle mensen die dit gedaan hebben, ik ga weg.
b # Ongeacht degene die dit gedaan heeft, ik ga weg.

De gedislloeerde zin in (124) is dus zoiets als een 'bijwoordelijke afhankelijke vraagzin van omstandigheid'.

In (122) en (123) is er wel een correlaat in de hoofdzin, bv. *er* in (122b), maar dat hoeft niet te betekenen dat dit verwijst naar de complete gedislloeerde constituent, die daarmee een zelfstandige vrije relatiefzin zou zijn. De functie van de gedislloeerde constituent ten opzichte van de hoofdzin is namelijk ook hier adverbiaal.³⁶ Dat blijkt uit de oordelen over de potentiële parafrases in (127) en (128):

- (127) Wat hij ook zegt, ik ben het er niet mee eens. →
 a # Alle dingen die hij zegt, ik ben het er niet mee eens.
 b Ongeacht wat hij zegt, ik ben het er niet mee eens.
- (128) Welke bioloog je ook aanwijst, Joop kent 'm toch niet. →
 a # Elke bioloog die je aanwijst, Joop kent 'm toch niet.
 b Ongeacht welke bioloog je aanwijst, Joop kent 'm toch niet.

Het patroon contrasteert met dat van een gewone vrije relatiefzin:

- (129) Wie zoet is, krijgt lekkers. →
 a Alle mensen die zoet zijn, krijgen lekkers.
 b # Ongeacht wie zoet is, krijgt lekkers.

De vraag is nu welke functie de bijzin binnen de gedislokeerde geïmpliceerde adverbiale constituent heeft: is het een vrije relatiefzin of een afhankelijke vraag. De volgende zinnen laten zien dat ook hier waarschijnlijk het laatste het geval is:

- (130) a # Onafhankelijk van datgene wat hij zegt, ik ben het er niet mee eens.
 b Onafhankelijk van de vraag wát hij zegt, ik ben het er niet mee eens.
- (131) a # Onafhankelijk van de bioloog die je aanwijst, Joop kent 'm toch niet.
 b Onafhankelijk van de vraag welke bioloog je aanwijst, Joop kent 'm toch niet.

Een andere aanwijzing is het feit dat *wat voor* gebruikt kan worden in plaats van *welk(e)*. *Wat voor* wordt normaal in vraagzinnen gebruikt, niet in relatieve zinnen. Zie (132) en (133):

- (132) a Wat voor bioloog je ook aanwijst, Joop kent 'm toch niet.
 b Onafhankelijk van de vraag wat voor bioloog je aanwijst, Joop kent 'm toch niet.
- (133) a Wat voor dingen hij ook zegt, ik ben het er niet mee eens.
 b Wat voor bakker je ook opzoekt, witbrood heeft hij altijd.

Zonder HTLD is het gebruik van *wat voor* slechts marginaal mogelijk. In de volgende zinnen is een relatieve interpretatie nodig:

- (134) a Welke onverlaat zoiets doet, krijgt straf.
 a' ?* Wat voor onverlaat zoiets doet, krijgt straf.
 b Ik lees welk boek me ook maar onder ogen komt.
 b' ?? Ik lees wat voor boek me ook maar onder ogen komt.
 c Ik ga naar welk museum ze me ook maar aanraadt.
 c' ?? Ik ga naar wat voor museum ze me ook maar aanraadt.
 d Hij eet taart bij welke gelegenheid zich ook maar voordoet.
 d' ?? Hij eet taart bij wat voor gelegenheid zich ook maar voordoet.

Niettemin lijkt het erop dat onder een bepaalde interpretatie ('wat voor soort') *wat* voor toch relatief geïnterpreteerd kan worden.

Tot zover hebben we gezien dat een ogenschijnlijke universele vrije relatiefzin (gewoon of HIVR) in een HTLD-positie in werkelijkheid een afhankelijke vraagzin is. Dit verschilt van de situatie bij definiete vrije relatiefzinnen. Deze zijn marginaal wel mogelijk in een HTLD-positie. De reden hiervoor is dat dan een gewone "wat betreft"-interpretatie ook marginaal acceptabel is:

- (135) a ?? Wie daar loopt, ik ken 'm niet.
b ?? Wat betreft wie daar loopt, ik ken 'm niet.
- (136) a ?? Wat hij gisteren zei, ik ben 't alweer vergeten.
b ?? Wat betreft wat hij gisteren zei, ik ben 't alweer vergeten.

Een interpretatie als afhankelijke vraag is echter niet goed mogelijk:

- (137) a # Wat betreft de vraag wie daar loopt, ik ken 'm niet.
b # Afhankelijk van de vraag wat hij gisteren zei, ik ben 't alweer vergeten.

Definiete vrije relatiefzinnen hebben dus geen schijnbare pendant als afhankelijke vraag in HTLD-constructies.

We kunnen nu terugkomen op de kwestie die ik in paragraaf 4.1 heb aangeroerd: *ped piping* in een HTLD-positie. Onze voorspelling is dat dit niet lukt bij definiete vrije relatiefzinnen, aangezien *ped piping* in vrije relatiefzinnen nooit mogelijk is. Dit is correct. Smits (1991:126) geeft bijvoorbeeld de volgende zin:

- (138) * Over wie jij net sprak, ik draai hem zijn nek om.

Een ander patroon vinden we echter bij schijnbare gedisllokeerde universele vrije relatiefzinnen. Aangezien deze als afhankelijke vragen moeten worden geanalyseerd, en *ped piping* in vraagzinnen in het algemeen wel mogelijk is, valt te verwachten dat dit ook kan in een HTLD-positie. Een aantal voorbeelden staat in (139):

- (139) a (?) Waarover hij ook praat, ik ben het er niet mee eens.
b (?) Aan wie zij ook denkt, ik stuur 'm een kaartje.
c Waarover de volgende lezing ook gaat, ik ga weg.
d (?) Over welke disco hij ook kwaadspreekt, ik ga er toch heen.
e Aan wie hij ook denkt, ik stuur aan diegene een kaartje.

In het laatste voorbeeld is topicalisatie van *aan diegene* ook mogelijk:

- (140) Aan wie hij ook denkt, aan diegene stuur ik een kaartje.

De constructie lijkt daardoor op CLD. Ofschoon er een contrastief element ingeslopen is, is de betekenis nog steeds adverbiaal: "ongeacht de vraag aan wie hij denkt, ..." Andere voorbeelden van dat type zijn gegeven in (141):

- (141) a Wie hij ook opnoemt, ik stuur aan diegene een kaartje.
 a' Wie hij ook opnoemt, aan diegene stuur ik een kaartje.
 b Aan wie hij ook denkt, ik wil met diegene niets te maken hebben.
 b' Aan wie hij ook denkt, met diegene wil ik niets te maken hebben.

Deze gemengde vorm van dislokatie is alleen mogelijk met een correlaat van de vorm P+Dem. Het volgende voorbeeld toont nog eens dat topicalisatie van *'m* of *die* niet mogelijk is:³⁷

- (142) a (?)Aan wie hij ook denkt, ik ken *'m* toch niet.
 a' * Aan wie hij ook denkt, *'m*/die ken ik toch niet.
 b (?)Over welke man zij ook maar sprak, ik kende *'m* niet.
 b' * Over welke man zij ook maar sprak, *'m*/die kende ik niet.

Merk tenslotte op dat de constructie in (141) niet mogelijk is met (schijnbare) definiëte vrije relatiefzinnen:

- (143) a * Aan wie hij gisteren dacht, aan diegene zal ik morgen een kaartje sturen.
 b * Met wie hij gisteren gesproken heeft, aan diegene had ik nog niet gedacht.

Zoals steeds is de reden hiervoor dat de benodigde analyse als een afhankelijke vraag niet mogelijk is. Dit blijkt uit de potentiële parafrases in (144):

- (144) a # Afhankelijk van de vraag aan wie hij gisteren dacht, aan diegene zal ik morgen een kaartje sturen.
 b # Afhankelijk van de vraag met wie hij gisteren gesproken heeft, aan diegene had ik nog niet gedacht.

Hiermee wil ik de discussie over (schijnbare) vrije relatiefzinnen en HTLD afsluiten. De conclusie luidt dat definiëte vrije relatiefzinnen marginaal mogelijk zijn in een HTLD-constructie. Schijnbare universele vrije relatiefzinnen en HIVR's in een HTLD-positie zijn in feite geïmpliceerde afhankelijke vragen. Dat verklaart waarom in die gevallen pied piping mogelijk is.

5 Conclusie

In dit artikel is duidelijk geworden dat het Nederlands twee gerelateerde hoofd-interne relatieve constructies kent: de hoofd-interne vrije relatiefzin (HIVR) en de hoofd-interne appositieve relatieve constructie (HIAR), waarbij de interne hoofd-NP additioneel is. In tegenstelling tot de situatie in sommige andere talen, is een intern hoofd in een gewone beperkende relatieve constructie niet mogelijk in het Nederlands. De HIVR gedraagt zich duidelijk anders dan de correlatief in bv. het Hindi en de circumnominale relatiefzin in bv. het Lakota.

Het verschil in de mogelijke aanwezigheid van een intern hoofd tussen gewone beperkende relatiefzinnen enerzijds en vrije en appositieve relatiefzinnen anderzijds, wordt verklaard met behulp van de 'promotietheorie', die stelt dat het antecedent van een relatiefzin in de bijzin gegenereerd wordt en vervolgens naar voren verplaatst. Hierdoor is in een gewone relatiefzin met een antecedent eenvoudigweg geen plaats

voor een intern hoofd. Een vrije relatiefzin, daarentegen, heeft een open positie die ingevuld kan worden, namelijk de positie van het geïmpliceerde antecedent. Uitbreidende relatiefzinnen worden geanalyseerd als apposities, die als een specificerend conjunct met het antecedent gecoördineerd zijn. Daardoor is er in dit tweede conjunct, net als in een vrije relatiefzin, plaats voor een intern hoofd. Een HIAR is daarom in feite een HIVR in appositie bij zijn antecedent. De verschillen tussen beide constructies volgen uit de verschillende context. Zo is bij een HIAR het interne hoofd – gegeven het antecedent in het eerste conjunct – een extra hoofd-NP; deze gedraagt zich dan ook als een pronomen dat een bepaalde eigenschap van het antecedent uitlicht, vergelijkbaar met andere gevallen waarbij een definiete DP zich aan pronominalisering onttrekt.

De HIVR onderscheidt zich van gewone vrije relatiefzinnen, doordat uitsluitend een universele interpretatie mogelijk is. Dat is hier verklaard aan de hand van het begrip ‘maximalisering’: door de presuppositie van een groep individuen met bepaalde eigenschappen die het interne hoofd oproept, vervalt na kwantificatie over het set-maximum de mogelijkheid tot een definiete interpretatie. Een HIAR is juist wel definiet; dat komt omdat maximalisering niet van toepassing is door de aanwezigheid van een antecedent.

De HIVR en andere vrije relatiefzinnen onderscheiden zich van gewone relatiefzinnen met een antecedent (inclusief de HIAR) in die zin dat er geen pied piping mogelijk is. Dit wordt verklaard doordat in een echte vrije relatiefzin de interne (vooropgeplaatste) relatieve determinator, d.w.z. het betrekkelijk voornaamwoord, in een syntactisch verband staat met de externe determinator, die de relatiefzin nominaliseert. Dit verband symboliseert de dubbelrol van het relativum in een vrije relatiefzin. De gebruikelijke lokaliteitseis op zo’n relatie stelt dat er geen tussenliggend hoofd mag zijn. Een meegelifte prepositie is daarom niet mogelijk. Het interne hoofd in een HIVR zelf is geen probleem: het staat immers niet tussen de externe en interne determinator in.

Tenslotte is in dit artikel het gedrag van vrije relatiefzinnen – inclusief HIVR’s – in links-dislokatiepositie onder de loep genomen. Zowel definiete als universele vrije relatiefzinnen zijn mogelijk bij contrastieve links-dislokatie. CLD zelf is hier geanalyseerd als een vorm van specificerende coördinatie op constituent-niveau (zoals bij apposities). Dit maakt de constructie zeer verschillend van hanging topic links-dislokatie, waarbij de gedislokeerde constituent apart staat van de gehele zin. Het blijkt dat definiete vrije relatiefzinnen marginaal mogelijk zijn in een HTLD-positie. Schijnbare universele vrije relatiefzinnen zijn hier wel goed mogelijk. In dat geval is ook pied piping ineens acceptabel. De betreffende bijzinnen moeten echter aantoonbaar als afhankelijke vragen worden geïnterpreteerd. Dat verklaart waarom in die gevallen pied piping mogelijk is. De generalisatie dat pied piping in vrije relatiefzinnen ongrammaticaal is, blijft daarmee gehandhaafd.

Bibliografie

- Basilico, D. (1996).** Head position and internally headed relative clauses. *Language* 72, 498-533.
- Bianchi, V. (1999).** *Consequences of antisymmetry: Headed relative clauses*. Berlijn: Mouton de Gruyter.
- Bresnan, J. & J. Grimshaw (1978).** The syntax of free relatives in English. *Linguistic Inquiry* 9, 331-391.
- Büring, D. & K. Hartmann (1995).** All right! In: U. Lutz & J. Pafel (red.), *On extraction and extraposition in German*. Amsterdam: John Benjamins, 179-211.
- Canac-Marquis, R. & M. Tremblay (1998).** The wh-feature and the syntax of restrictive and non-restrictive relatives in French and English. In: J. Lema & E. Treviño (red.), *Theoretical analyses on Romance languages*. Amsterdam: John Benjamins, 127-141.
- Culy, C. (1990).** *The syntax and semantics of internally headed relative clauses*. Proefschrift, Stanford University.
- Giannakidou, A. (2001).** The Meaning of Free Choice. *Linguistics and Philosophy* 24, 659-735.
- Groos, A. & H. van Riemsdijk (1981).** Matching effects in free relatives: A parameter of core grammar. In: A. Belletti e.a. (red.), *Theory of markedness in generative grammar*. Proceedings van de 1979 GLOW conferentie, Scuola Normale Superiore, Pisa, 171-216.
- Grosu, A. (2003).** A unified theory of ‘standard’ and ‘transparent’ free relatives. *Natural Language and Linguistic Theory* 21, 247-331.
- Grosu, A. & F. Landman (1998).** Strange relatives of the third kind. *Natural Language Semantics* 6, 125-170.
- Haafte, T. van, R. Smits & J. Vat (1983).** Left dislocation, connectedness, and reconstruction. In: W. Abraham (red.), *On the formal syntax of the Westgermania*. Amsterdam: John Benjamins, 133-154.
- Jackendoff, R. (1977).** *X'-syntax: A study of phrase structure*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Jacobson, P. (1995).** On the quantificational force in English free relatives. In: E. Bach e.a. (red.), *Quantification in natural languages*. Dordrecht: Kluwer, 451-486.
- Kayne, R. (1994).** *The antisymmetry of syntax*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Keenan, E. (1985).** Relative clauses. In: T. Shopen (red.), *Language typology and syntactic description*. Volume II. Complex constructions. Cambridge: Cambridge University Press, 141-170.
- Koster, J. (1978).** Why subject sentences don't exist. In: S. Keyser (red.), *Recent transformational studies in European languages*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 53-64.
- Koster, J. (2000).** Extraposition as parallel construal. Ms, RuG.
- Kraak, A. & W. Klooster (1968).** *Syntaxis*. Culemborg: Stam-Kemperman.
- Lehmann, C. (1984).** *Der Relativsatz*. Tübingen: Gunter Narr.
- Mahajan, A. (2000).** Relative asymmetries and Hindi correlatives. In: A. Alexiadou e.a. (red.), *The syntax of relative clauses*. Amsterdam: John Benjamins, 201-229.
- Partee, B. (1975).** Montague grammar and transformational grammar. *Linguistic Inquiry* 6, 203-300.
- Riemsdijk, H. van (1978).** *A case study in syntactic markedness*. Lisse: Peter de Ridder.

- Riemsdijk, H. van (2000).** Free relatives inside out: Transparent free relatives as grafts. In B. Rozwadowska (red.), *PASE Papers in language studies – Proceedings of the 8th annual conference of the Polish association for the study of English*, Universiteit van Wroclaw, 223-233.
- Ross, J. (1967).** *Constraints on variables in syntax*. Proefschrift, MIT. Uitgegeven als *Infinite syntax!* (1986). Norwood, New Jersey: ALEX.
- Rullmann, H. (1995).** *Maximality in the semantics of wh-constructions*. Proefschrift, University of Massachusetts, Amherst.
- Smits, R. (1988).** *The relative and cleft constructions of the Germanic and Romance languages*. Proefschrift, KUB. Uitgegeven door Dordrecht: Foris.
- Smits, R. (1991).** On the division of labour between the grammar and the parser: Some evidence from matching phenomena. In: W. Abraham e.a. (red.), *Issues in Germanic syntax*. Berlijn: Mouton de Gruyter, 119-134.
- Srivastav, V. (1991).** The syntax and semantics of correlatives. *Natural Language and Linguistic Theory* 9, 637-686.
- Taylor, J. (1996).** *Possessives in English*, Oxford: Clarendon.
- Vergnaud, J.-R. (1974).** *French relative clauses*. Proefschrift, MIT.
- Vries, M. de (2000).** Appositive relative clauses. *Linguistics in the Netherlands* 17, 221-231.
- Vries, M. de (2001).** Patterns of relative clauses. *Linguistics in the Netherlands* 18, 231-243.
- Vries, M. de (2002a).** *The syntax of relativization*. Proefschrift, UvA. Uitgegeven door Utrecht: LOT.
- Vries, M. de (2002b).** De constituent die niet bestaat. Over het antecedent van betreffende bijzinnen. In: *In verband met Jan Luif*. Afscheids-CD-rom voor Jan Luif, UvA.
- Vries, M. de (2003).** Three-dimensional grammar. *Linguistics in the Netherlands* 20, 201-212.
- Vries, M. de (2004).** Congruentie-effecten in uitbreidende en vrije relatieve zinnen. *Nederlandse Taalkunde* 9, 29-47.
- Vries, M. de (te versch.).** Possessive relatives and (heavy) pied piping. *Journal of Comparative Germanic Linguistics*.
- Vries, M. de (in voorber. a).** The syntax of appositive relativization: On specifying coordination, false free relatives and promotion. Ms, RuG.
- Vries, M. de (in voorber. b).** Merge in three dimensions. Ms, RuG.
- Wilder, C. (1998).** Transparent free relatives. *ZAS Papers in Linguistics* 10, 191-199.
- Williamson, J. (1987).** An indefiniteness restriction for relative clauses in Lakhota. In: E. Reuland & A. ter Meulen (red.), *The representation of (in)definiteness*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 168-190.
- Zwart, J.-W. (2001).** Backgrounding ('right dislocation') in Dutch. Ms, RuG.

Noten

* Mark de Vries, Algemene Taalwetenschap, Faculteit der Letteren, Rijksuniversiteit Groningen, Postbus 716, 9700 AS Groningen. E-mail: mark.de.vries@let.rug.nl

¹ Gebruikelijker dan (1) zijn *de/een idioot die zoiets zegt...* en *wie zoiets zegt...* met een gewone postnominale en vrije relatief.

² De traditionele terminologie en de analytische suggesties die daarvan uitgaan zijn enigszins problematisch. Ik kom hierop terug in paragraaf 3.2.

³ Zie De Vries (2001) voor een beknopt typologisch overzicht. Uitgebreide informatie is onder meer in Lehmann (1984) te vinden; zie ook mijn proefschrift en de referenties aldaar.

⁴ Zie paragraaf 2.6 voor een voorbeeld in het Dagbani.

⁵ Afgezien hiervan is er in de Engelstalige literatuur een discussie over de zogenaamde ‘transparante vrije relatiefzin’. Een Nederlands voorbeeld is: *Balkenende is een wat critici noemen waardeloze premier*. Volgens Wilder (1998) en Van Riemsdijk (2000) heeft deze constructie een intern hoofd (hier: *premier*). Dit wordt echter uitgebreid tegengesproken in Grosu (2003).

⁶ Niet iedereen vindt (9d) geheel acceptabel.

⁷ Grosu & Landman (1998:148) stellen vast dat de grammatica (om onbekende redenen) de volgende beperking bevat: “als het hoofd [van een relatieve constructie, MdV] semantisch CP-intern is, is er geen semantisch onafhankelijk CP-extern materiaal mogelijk”. (Voor de duidelijkheid: CP is de relatieve bijzin.) Het hoofd van een vrije relatiefzin is semantisch intern; het antecedent is immers ‘ingesloten’. Er is weliswaar extern materiaal, namelijk de abstracte determinator, maar de maximaliseringsoperatie zorgt ervoor dat deze geen onafhankelijke betekenselementen toevoegt: er is immers een een-op-een-relatie tussen D en het set-maximum.

Als er geen extern materiaal is, vervalt dus de noodzaak tot maximalisering. Dit is het geval in de zogenaamde ‘irrealis vrije relatiefzin’, die onder meer in het Roemeens voorkomt, zoals beschreven door Grosu & Landman. Deze moet als een CP geanalyseerd worden. De eigenschappen verschillen van gewone genominaliseerde vrije relatiefzinnen: een indefiniete interpretatie is mogelijk en er kan extractie uit de relatiefzin plaatsvinden.

⁸ Er is een subtiel verschil tussen een universele lezing en een zogenaamde *free choice*-lezing (zie Giannakidou 2001), dat ik hier echter zal negeren. Het lijkt erop dat de aanwezigheid van het FC-item *wh...ook maar* de voorkeur heeft als de HIVR in een objectpositie staat, terwijl de universele lezing voor een HIVR in de subjectpositie ook zonder dit hulpmiddel toegankelijk is. Voor de argumentatie in dit artikel is dat verder niet van belang.

⁹ Voor sommige sprekers zijn enkele van de gegeven oordelen in (17) t/m (26) te absoluut; de tendens die uit de relatieve contrasten spreekt is echter voor iedereen duidelijk. Overigens kan links-dislokatie de zaak compliceren; zie hiervoor paragraaf 4.

¹⁰ Dit geldt alleen voor vrije relatiefzinnen. Volgens de promotietheorie van relativisatie (zie paragraaf 3.3) kan een lexicale NP zich ‘ontkoppelen’ van D_{rel} en opwerken tot het antecedent van de relatiefzin. Ook een HIVR maakt gebruik van de mogelijkheid van een lexicale NP; zie beneden. Een voordeel van deze aanpak is dat de basisstructuur generaliseert over allerlei soorten relatiefzinnen.

¹¹ Een aantal sprekers accepteert echter de interne vorm *wer*. Niet-congruerende vrije relatiefzinnen moeten vermoedelijk worden geanalyseerd in termen van valse vrije relativisatie, zoals beschreven in paragraaf 3 over appositieve constructies.

¹² Op internet trof ik niettemin de volgende tekst aan: “Onder het genot van een hapje en een drankje werden de sociale contacten weer eens flink aangehaald, *alwelk* een zeer gezellig tafereel opleverde.”

¹³ Voor sommigen is (42) iets beter dan hier aangegeven. Een recensent vindt (43) hieronder twijfelachtig. Voor zover ik weet is er voor iedereen echter een duidelijk contrast tussen (42) en (43).

¹⁴ Volgens Taylor (1996) heeft een prenominaal possessor een topic-functie binnen de overkoepelende nominale groep.

¹⁵ P en D hebben geen lexicale inhoud (vgl. **van wiens hulp*; **wiens de hulp*). De betekenis van P is equivalent aan het possessieve *van*. Ik denk dat de prenominaal genitief wordt afgeleid van de gewone perifrastische constructie zoals [_{DP} (D) [_{NP} *hulp* [_{PP} *van* [_{DP-rel} *wie*]]]].

¹⁶ SR is subordinator, SPEC specifiek, LEV levend, PTL partikel. De vertaling in het Nederlands is mijn verantwoordelijkheid. Dat geldt ook in (48) en (104) hieronder.

¹⁷ Wel kan de hoofd-NP in sommige talen (optioneel) gescrambled worden; zie Basilico (1996).

¹⁸ REL is relativum, DAT datief, PRES presens, DEM demonstrativum, IMP imperfectum.

¹⁹ Volgens Grosu & Landman (1998) vindt in correlatieven, net als in vrije relatiefzinnen, maximalisering plaats. De interpretatie is dus universeel of definiet, maar niet indefiniet.

²⁰ Grosu & Landman (1998) veronderstellen dat circumnominalen zonder een externe determinator gemaximaliseerd zijn, en die met een determinator gewoon restrictief (dus inclusief een mogelijke indefiniete interpretatie). Nader onderzoek zal moeten uitwijzen of deze claim houdbaar is. Of een externe determinator mogelijk is in een bepaalde taal hangt van andere zaken af, waaronder de standaard woordvolgorde N D of D N; zie Culy (1990) voor commentaar.

²¹ Zie De Vries (2002b) voor een iets uitgebreidere bespreking.

²² Merk op dat deze configuratie een wenselijk bijkomend effect heeft. De structuur laat zien waarom een uitbreidende relatiefzin altijd moet volgen op een beperkende (indien er twee relatiefzinnen zijn). Dit effect is geïllustreerd in (i) en (ii). De bijzin *dat op de hoek staat* is beperkend bedoeld; de andere uitbreidend.

(i) Jan kocht het huis dat op de hoek staat, waar wij trouwens gisteren nog langs liepen.

(ii) * Jan kocht het huis, waar wij trouwens gisteren nog langs liepen, dat op de hoek staat.

Aangezien de uitbreidende betrekkelijke bijzin hoger aangehecht moet worden dan de beperkende – aan de rechterkant – komt hij er automatisch na.

²³ Over de details is geen overeenstemming in de literatuur. In een aantal recente publicaties is een beperkende relatiefzin niet rechts-geadjungeerd, maar eerder een complement van N; zie De Vries (2002a:69ff) voor een bespreking.

²⁴ Ook een eventueel abstract PRO-onderwerp van *verhalen* zou in dit voorbeeld ongelijk aan *Joop* zijn: *Joop* is niet de verhalenverteller, maar degene die verhalen hoort.

²⁵ Zie onder meer De Vries (2000, 2002a, in voorber. a). Vergelijk ook Koster (2000).

²⁶ Vergelijk ook Canac-Marquis & Tremblay (1998). In hun visie is een uitbreidende relatiefzin in feite een vrije relatiefzin die een parenthese is bij het antecedent.

²⁷ Dit is anders bij HTLD; zie de volgende paragraaf.

²⁸ De interne structuur van de CoP is hier niet van belang. Zie paragraaf 4.3 voor enige discussie over parataxis.

²⁹ Een recensent merkt terecht op dat in een voorbeeld als “*Zijn gouden horloge, daar houdt Joop van*” de CoP een [+R]-kenmerk moet hebben om uit de *van*-PP te kunnen ontsnappen. (XP is hier *zijn gouden horloge* en Dem *daar*.) Aangezien CoP ondergespecificeerd is voor allerlei kenmerken, waaronder syntactische categorie, lijkt het mij plausibel dat het ook [+R] kan overnemen (van *daar* in dit voorbeeld).

³⁰ Merk op dat hierdoor aan de voorwaarden voor syntactisch ongebalanceerde coördinatie is voldaan; dit is bv. noodzakelijk als XP een CP is en Dem een DP (vergelijk: *Vroeg hij of je ook op het feest komt? Ja, dat, en of ik een taart meeneem*).

³¹ Twee bijzondere gevallen zijn (i) en (ii), waarbij een demonstrativum boven een persoonlijk voornaamwoord de voorkeur heeft:

(i) Die jongen, ken je die/?*’m wel?

(ii) Dat boek, geef dat/?*’t terug!

Merk op dat er, zoals altijd in vragen en imperatieven, inversie is in de hoofdzin, maar geen topicalisatie.

³² In het IJslands kan een direct object accusatief, datief of genitief krijgen, afhankelijk van het werkwoord.

³³ Dit verschilt met een ‘afterthought’ zoals *Ik heb iemand ontmoet, een méisje*. Deze constructie kan wellicht geanalyseerd worden als extrapositie van een appositie.

³⁴ Ik heb in De Vries (2003, in voorber. b) betoogd dat er projecties mogelijk zijn waarin gebruik wordt gemaakt van een tweede type Merge, waarbij de c-commandeerrelatie wordt uitgeschakeld. Dit kan men zo voor zich zien dat het complement ‘achter’ de specificeerder staat (dit is het idee van een ‘drie-dimensionale grammatica’). Op die manier kan parataxis in de syntaxis worden vormgegeven. Merk op dat dan ook de analyse voor backgrounding kan worden herzien. Als men in een paratactische projectie vergelijkbaar met (118) de XP en de CP van positie wisselt, dan staat de CP op de voorgrond ten opzichte van XP. Verplaatsing is in dat geval niet nodig.

³⁵ Merk op dat de gewone HTLD/thema-interpretatie “wat betreft” niet voldoet in (125): het +*wh*-kenmerk van de gedisllokeerde constituent leidt tot “wat betreft de vraag”, en het negatief-polaire karakter van *ook* (*maar*) vervolgens tot “onafhankelijk van de vraag”.

³⁶ Op zichzelf is het niet vreemd om met een pronomen te verwijzen naar een constituent die ingebed is in een voorgaande adverbiale zin. Een voorbeeld is: Omdat *Joop* ziek was, bleef *hij* thuis.

³⁷ In een minder voor de hand liggende lezing waarbij *die* een ander is dan *wie*, is (142a’) natuurlijk wel acceptabel.